

VIGILIA

IX. ÉVFOLYAM
1943 DECEMBER

TARTALOM:

PAUL CLAUDEL: IMA EURÓPA ROMJAIN

HARSÁNYI LAJOS: VERSEK

**TÚZ TAMÁS: Szeptembervégi
elégia**

**POSSONYI LÁSZLÓ: Eb ura
fakó**

BÓKA LÁSZLÓ: Versek

LOVASS GYULA: Zilahy Lajos

**VÉGH GYÖRGY: Huszonnegye-
dik születésnapomra**

MOLNÁR MIHÁLY: Utazás

PILINSZKY JÁNOS: Ne félj

**NAGY SZENT BERNÁT: Az örök
bölcseég himnusza**

THURZÓ GÁBOR: SZINHÁZI KRÓNKA

E L V E K É S M Ű V E K

**KÓSA JÁNOS: Népiségtörténet és tudományos divat, VIDOR MIKLÓS: Honoré
de Balzac: A völgy lilioma, DÉNES TIBOR: Lakatos Vince: Árva népem, ANTAL
LÁSZLÓ: Bisztray Gyula: Színházi esték, MOLNÁR MIHÁLY: Ijjas Antal: Emberek
a ködben, PAKU IMRE: Szabó Pál: Bölcső; Szörédi Ilona: Olasz mosoly, ERDŐS
PÉTER: Somerset Maugham: Sör és pereg, MAKAY GUSZTÁV: Végh György:
Nevesincs, DEMETER LÁSZLÓ: Marcus Aurelius vallomásai**

SZERKESZTI:

POSSONYI LÁSZLÓ

VIGILIA

SZÉPIRODALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Dr. POSSONYI LÁSZLÓ

Megjelenik minden 1-én, évi 500 oldal terjedelemben

Előfizetési ára egy évre bel-
földön 24 P, félévre 12 pengő

Külföldön: Romániában 400 lei, Szlovákiában 60 korona, egyéb külföldön 30 P

Vállalatoknak
évi előfizetési díj 80 pengő.

Egyes szám ára 2— P.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Sándor-tér 2.
Telefonszám: 13—14—10. Postatakarékpénztári csekk számla száma: 20.668.

Minden cikkért szerzője felelős

Kéziratokat nem adunk vissza

A VIGILIA példányonként kap-
ható minden könyvesboltban
és az Ibusz pavillonokban.

**Laptulajdonos, felelős szerkesztő
és kiadó: Dr. POSSONYI LÁSZLÓ**

PAUL CLAUDEL:

IMA EURÓPA ROMJAIN

A Comedie Française egynehány Claudel mű bemutatása után most a legnagyobbra vállalkozott: december első napjaiban bemutatta a szerző „Selyempipó, avagy a rossz nem mindig bizonyos” című négy estei előadásra méretezett misztériumdrámáját. A francia drámairodalomnak ugyanolyan nagy napja ez, mint mikor nálunk úgy félszázaddal ezelőtt az Ember tragédiáját színpadra vitték. A könyvdráma így hatol be a nagyközönség tudatába s így lesz egyre több olvasója. A párisi premier alkalmából bemutatjuk a hatalmas mű egyik — tíz esztendeje készült — fordításrészletét.

A Szent Miklósról nevezett székesegyház belseje Prágában, kis idővel a Fehérhegyi csata után. A téli alkonyat lebukó napja még átjár az ajtó fölötti ablakokon, amelyeket angyal és orgonasípfigurás díszítmények szegélyeznek, hasonlóan a Fingal barlang orsószerű kristályképződményeihez. Dona Musique, a nápolyi alkirály felesége szinte elveszve prémes köpenyében imádkozik a templom közepén. A homálybavesző szentélyre négy üres fülke nyílik, amelyek mindegyikében egy-egy piedesztál várja az Egyház kiváló püspökeit, akik nem sokára megjelennek, hogy elfoglalják helyüket.

Először Szent Miklós lép be három kis gyermek kíséretében.

SZENT MIKLÓS: Holnap már az én ünnepem napja lesz.

És immár Isten rendeléséből a háborúverte mezőkre, a rombadöntött várakra, templomokra és monostorokra, a szétduált városokra,

A bíborlila Püspök útjára, Angyalok serege szórt vastag hótakarót.

Nem is lehet már megkülönböztetni őket, a katolikusokat és a zord protestánsokat, minden egyesült, minden lezárult, maguk a folyók is megszűntek elhatárolni és zajló gátakként tovazuhogni, immár minden mozdulatlan.

A háborúskodókat megdermesztette a hideg és a tél, az uraságok kályhafülkéikben melegszenek, amelyek templomi holmival, szent törmelékekkel teltek meg; a koresmában vitáznak a teológusok.

És a szegény emberek, mint dermedt madarak tövises galyakon.

Lassanként reménykedni és élni kezdenek a hittel, hogy talán másképpen is fordul a sorsuk.

Ébredjetek fel jó emberek! Nem én vagyok az, akire keserűségekben számítanotok kell? Nézzétek ezt a gyenge tűzben villódzó napsugarat!

Én csak a kisgyermekkel értem meg magam igazán és nem elvesztettek napjaim, ha szívükbe gyarló kis örömeiket lophatok és egy-egy felharsanó kacagást ajkukra!

Az út szélén megfagyottak arcát hóval dörzsölöm és felélesztem őket.

És mint ahogy a téli napsugár egy szempillantás alatt szalmatetős kunyhók százezreit árasztja el,

Ha kesztyűm ujjával ablakaitokról letörlöm a zuzmarát, egy szempillantás alatt szerte a német földeken Mikulás napja lesz.

(Elfoglalja helyét az emelvényen.)

DONA MUSIQUE *(mély sóhajlás után)*: Ó édes Istenem, milyen jó itt, micsoda boldogság Veled lenni egyedül! Máshol sehol se jó.

Nem kell semmit sem szólni, csak idehoztam elnehezült testemet és csendben maradok a Te lábaidnál.

A titkot, amit szívemben hordozok, csak Te ismerheted. Csak Te veled értjük meg ketten, mi az: életet adni valakinek. Csak Te oszthatod meg velem anyaságom titkait:

Lélekből új lélek támad, test új testet nővel magában a saját lényegéből.

Gyermekeim magamban hordozom s egyek vagyunk Tebenned.

És együtt imádkozunk azért a szegény, szorongatott és megsebzett és elvérző népet, amely körülvesz minket, hogy engedje begyógyítani sebeit és értsen meg, a tél, a hó és az éjszaka tanácsait.

Amiket én sem értettem meg addig, amíg nem várahoztam magamban valakire s míg az örömöket kívülről vártam.

Hogy a harag és a félelem, a fájdalom és a bosszú

Elalszanak a hó és az éjszaka kezének érintésitől.

— Jaj! most is látom a levágott fejek véres sorfalát, amik közt idejöttem, mert férjem parancsára teletűzték velük a Károlyhid mindkét oldalát!

(Belép Szent Bonifác, zömök friz harcos nyomában, akinek állatiasan nagy a feje és göndör, vörösszőke haja közül két kis szarv kandikál elő.)

SZENT BONIFÁC: Dehát volt-e más módja, amely megakadályozta volna ezt a balga népet, hogy az én szászaimhoz ne szegődjék? Engedni kellett volna tán, hogy Fekete Barát! megvesse lábát Európa szívében és megmérgezze a forrásokat? Maradjon csak lidérclángaival észak mocsarai és ingoványai közt!

Dicsőség Istennek! mert ami Poitiers volt Mahomet ellen, az lett a Fehérhegy az eretnekek számára!

És hódolat a kereszténység távoli fészkeiből felkerekedett jó vezetőknek, kik megvédelmezték a szeplőtelen Szűzanya képét Prága városában!

Feladatukat ők befejezték, és én, Szent Bonifác, a magaméval, mely súlyos feladat, magamra maradok. Ó! nem kicsi dolog a szászok apostolának lenni, makacs, nehézkes, zárkózott népet pásztorolni, amely magában erjed!

Istennek nem volt szándékában, hogy az ő karjai legyenek, vagy könnyed evezői a tengeren, avagy vállából kinövő szárnyak.

Hanem, hogy rájuk nehezedjék és taposson rajtuk lábaival, hogy minden oldalról sajtoltassanak, terheltesse és szorongattassanak, elkeveredve százfajta nép és hittétel kiegyenlíthetetlen árjában, hogy mindig munkában legyenek, mint a formáját kereső anyag, vagy a helyét nem leelő áradat és annyira tudják szeretni mindazt, ami a gyomorba fér.

E közt a két nagy folyó között, melyeknek egyike a tenger felé tör eredetétől, a másik pedig visszatér ahhoz és Ázsiába,

Tétova, szivacszerű tömeg élt látható hivatás nélkül és sorsa nem volt más, mint erjedés és a lassú, néma terjeszkedés.

Egy nép, amely nem tudta felfogni a természet által vágyai ellen szegezett korlátokat, hanem csak amiben más népektől különbözött és az övele el nem vegyülő nyelveket.

Hogy megismerhessük őt, a szívébe kellene tekintenünk, mert arculata nem vésődött még ki igazán.

Én voltam az, aki Krisztust a szászoknak elhoztam és a művem Luther fejezte be azzal, hogy tönkretette azt.

Mert egy szentről sincs megírva, hogy szükséges lett volna, de Lutherról meg kellene hogy legyen.

Hogyan is ismerhették volna ők meg Krisztus teljességét országuk ködében és hogyan vezethetne a test, ha tapad bármihez is, úgy mint a szem vezethet?

Egyesek számára teremtetett az igazság és a másokéra a lelkiismeretfurdalás és a nyughatatlanság, a megalégedetlenség és a vágy.

Kell, hogy legyen egy nép, amely az anyaghoz közelebb legyen és jobban hozzá legyen tapadva és jobban elvegyüljön benne, minden más népnél jobban átjárja azt és engedje magát átjárni tőle.

Egy nép, az elzárkózott törzseken és az önmagukba merevedő népeken kívül, amely vágyakozzék minden iránt, ami idegen tőle és nagy tartalék legyen Európa közepén, megosztott szívvel, mint teremtő tagadás, amely tömegével betölti és átjár itt mindent és ösezfogja a szét-

hulló részeket, magának teremtett és zárkózott férfiként, akiben Isten illettei nem tetté, hanem befelé izzó erjedéssé válnak.

Ezért van az, hogy most, mikorára Európa földje népeivel betelik, hogy a szíve elég nagy legyen ehhez a megújuló testhez, Isten ezt a nagy ellentétet helyezte középebe.

(Helyet foglal az emelvényen.)

DONA MUSIQUE: A homály nő, a lámpa ég, és én hallgatom körülöttem mindazon népek sóhajtásait, amelyek az éjtszakában helyüket keresik a fény és az árny között.

Szükség volt az éjszakára, hogy a világosság előtűnjék és szükség volt erre a nagy összeomlásra, ami körülvesz minket Prága városában, ahol már semmi látnivaló sincs számára.

Hogy behunyva a szememet, megismerjem magamban a gyermeket, ezt a kis most kezdődő életet.

Férjem akaratából és az ő hatalmas kardja által az Európát előntő lavina feleútján megállítattott, egy kis karesú oszlop állotta útját, amin Mária képmása áll és a tél beföldi palástjával ennek a romlásnak indult kereszténységnek törmelékeit.

Királyom ideérkezett, ő az, aki ennek a zavarnak itt megálljt parancsolt.

És a népeknek akarva, nem akarva el kell fogadniok az ő zsarnokságát, aminek uralmát hiszik és csak én tudom, hogy ez milyen jó, mert az ő karjai között fakadt belőlem ez a kezdődő élet.

Most, hogy már béklyóba zártatok, nem tehetnek rosszat és a jó, ami beléjük volt béklyóva eddig, felszabadult.

És mindazon gonoszság helyett, amit oly hévvel műveltek, Istenem, micsoda meglepetés lesz számukra az az öröm, amit csak kérni kellett tőlük, hogy két kézzel adják.

Tudjátok, mi rejlik egy asszonyi pillantásban vagy csak a hangjában is, ha énekel?

Istenem, Te azt a hatalmat adtad nekem, hogy aki rám tekint, énekelni jön kedve, mintha a zene ritmusát hordoznám magamban.

Találkát adok nekik az arany tapon!

Amikor már egy lépést sem lehet tenni, hogy akadályokba és szakadékokba ne ütközzünk, s amikor a szó már csak vitára szolgál, mért nem veszik észre, hogy a kaoszon túl a dolgok láthatatlan tengere a miénk?

Hogy aki nem tud beszélni, énekeljen.

Nem kell ehhez más, mint egy kicsi lélek, aki a benne rejlő egyszerűséggel a hangot megadja, hogy mindenki feleljen rá, akarva, nem akarva válaszoljon rá és összhangba jöjjön vele.

Mind e határok felett alapítunk egy elvarázsolt országot mostan, ahol a lelkek adnak találkozózt habkönnyű csónakokon, miknek terhéül egy könnyesepp is elég.

Nem mi teremtjük a zenét, az magától is megterem itten és senki ki nem szabadul varázsa alól, ha ráfigyel és lelkestül belémerül.

Hisz a helyett, hogy mindennek ellene szegülnénk, csak a boldog hullámok játékának adjuk át magunkat!

Az én uram és királyom nyugalmat adott ennek a népnek, de ezenfelül engem is magával hozott, az ő szerelmes feleségét és én, a zene, megfosztva személyemtől, örökre itt akarok maradni a gyümölcstől roskadozva, amit magamban hordozok.

(Athéni Szent Dénes lép be, előtte Bernini angyalaihoz hasonló alak lépked nagy zöld pálmával a vállán.)

ATHÉNI SZENT DÉNES: Milyen jó itt, ebben az elhagyatott templomban, amelyben csak ezek a jobbról-balra nyúló fülkék lehelik a szent ismeretlennek járó szolgálat tudatát.

Hallgatni ezt a kis teremtményt, amint összetett kezekkel és lelki-leg meztlában tisztá szívéből imádkozik.

Nem látni csak a mécesest, egy cseppnyi tüzet egy cseppnyi olajom, de az ő számára elég tágas ez a hely,

Hogy meglássa a világ ködének felszakadta után

Az Égő Csipkebokrot, vagy a Villámban a nagy Kiengesztelőt, vagy a Barányt, a törvény pecsétjét.

Jó hallgatni azt, aki hálát mond az ő Urának a feloldódás útjának felén járó világban, amely egy pillanatnyi gyengeségében békességre szánja el magát; jó hallgatni azt, aki hiszi, hogy csak a szívét kell feltárnia, hogy minden teremtményt e boldog körök örömeire bízson.

... De az ember tudja, hogy nem az öröme született.

Nincs öröm, mely teljesen foglyául ejtethné itt a földön, nincs olyan király, aki mindenkinek szolgáljon hatalmával, nincs olyan törvény, mely mozgásának teljesen megfeleljen.

Mert mialatt Nyugat korlátok közé tudta magát ágyazni törvénnyel és renddel és alkotmánnyal és olyan királyokkal, kiknek vaskezeiből az egész egyrésze sem sicolhatik ki,

Szomorú lett egyszerre az ember és ahogy új tavasz zsendült, megérezte az új áramlásokat.

És érzi, hogy a világ, amely nem forog visszafelé, változik és az angyalok, kiknek sorát megirtam, már megsúgták neki parancsunkat, hogy másra kell törekedjék,

Mert nincs igazi rend másutt, mint az égben és nincsen más zene, mint az, amit a föld zenéje elfojt,

Nem teremtett olyasmi a földön, ami az ember boldogságára teremtett volna, hiába acsarodnak tehát a te százaid, ó Bonifác, és bárhogy is törekedjenek, hogy megtalálják azt, amit keresnek az anyagban, amely nem hagyja magát meghódítani, hanem csak magához formálanítja őket.

És azért terjeng a szlávtság tengere, e tervnélküli mélység, mibe Európa gyökerei nyúlnak, hogy szenvedéssel táplálja az egészséget, ha kifogyna e kincsből.

Ott messze az óceántól, amely csak szűk szorosokon és fortélyosan elzárt öblök útvesztőin át veri feléje habjait,

Olyan nép árja zúg, melynek határait csupán a tisztítóúz vonja meg.

A fagyban és az éjben, a szélben és a jégben, a hóban és a sárban, amelyek lehúzzák a lábat és a lelket, a holt Káspi tó felé visszahátráló folyó öleiben, amelynek útja minden látható cél híján szűkölködik.

És így az emberiség e hatalmas ága mi másra szentelődött volna, minthogy mindenkitől idegen voltát belássa? És ez legyen a kínja, de üdvössége is.

Bezárt és semmit sem láthat ott. Ha kínjától szabadul, unalom űzi messzebb. És csak körül kell néznie, hogy azonnal belássa: a jelen semmiféle alkotása sem lehet elég jó neki.

És így Kelet emelkedett fel az igazán emberi szintre. Egek hajósa, én, az ólomsúlyú horizontok felé emelkedém, hogy számadásomat megéjtsem.

Ezért hagytam el Szent Pál szavára Athént, mert ó, hogy undorodtam mind iskoláitól és a professorok ó tündéraszonyjától, Minervától, ki szentté bélyegeztetett szemükben!

De nem indultam el Keletnek. Mert megértettem azt, hogy Európának megmentésére, ennek a nagy bárkának összezfogására, mely idomtalan szárnyaival a habokat veri, mintha a földből akarná kitépni magát, hogy elhagyhassa a sártömeg vonzókörét és megtalálja útját,

Élére kell hogy álljak, csúcsára kell hogy szálljak, hogy előttem csak a csillagok és mögöttem az egész föld legyen.

És hogy keresztül vezessem az embert a zailó tengeren és minden éjszakán, mi más lámpást nyujthattam felé, mint levágott fejem?

(*Helyet foglaj az emelvényen.*)

DONA MUSIQUE: Istenem, ki vagy ma!

És holnap is leszel, gyermekem Neked ajándékozom, mert megmocsant ő immár és én tudom, hogy sarjad.

Mit bántson a jelen, mikor a jövő alakul bennem?

Megsokszorozódom benne, mint a búzaszem, amely táplál majd népeket és benne máris mindenki rokonom, ő benne tárom két kezem azok felé, kik ezután születnek.

Hogy érezzék vérükben az én véremet és lelkükben az én lelkemet, amelyben Istenhez szállván nincs panasz, csak köszönet és ujjongó Alleluja!

Minek féljünk a zavaroktól és a mindennap fájdalmaintól, mikor belőlünk új dolgok születnek, mikor

Holnap születik minden elmúlt naptól és folytatódik minden, miközben a teremtés roppant tartalékaiból fogyasztja önmagát,

Mikor Isten ujsa nem áll meg, hanem az örökkévalóságba írja velünk hosszabb vagy rövidebb vonalakkal,

A legkisebb vesszőkig és pontokig,

Azt a könyvet, amelynek értelme akkor világosodik majd meg egészen, ha befejeztetik.

Úgy van ez, mintahogy a költő művében csak az utolsó vonással fejt ki tökéletessé gondolatát, mely már az első szavakban ott szunnyadt, mikor életre kezdte hívni alakjait, kik hívására vártak.

Sok szétszórt mozdulat végül is az összhangot szüli, miután már eléggé egyesítettett, hogy sokféleképp szóljon.

Istenem add, hogy gyermekem, kit Európa közepén szülök, zenét sugárzó lény legyen és a belőle sarjadó örömben a lelkek mind találkozzanak, ha hallgatnak majd rá.

(Belép Szent Adlibitum egy nimfászerű lényvel, kinek zöld haja közé nádszálak vegyülnek és aranyozott evezőlapátot tart kezében.)

SZENT ADLIBITUM: Európa alszik hópalástja alatt, ő mennyire kiérdemelte ezt a kis nyugodalmat.

De nemsokára újra felgyúlik majd ereje és újra meg újra kezdi, mint a soha el nem csituló tenger, hullámozásait.

Szeretem a források e vidékét, hol minden gördülő vízcsepp, mielőtt lejtőjén lefutna, egy percig tétován megáll útjának kezdetén, de ezek közül is jobban szeretek egyet.

Mind a folyók a tenger felé futnak a kaoszba, de a Duna az Édenkert felé folyik.

És hiába is tanítják nekünk, hogy nincs ott már más, csak pusztaság és kietlen hegyek, amelyek oly magasra szöknek, hogy csúcsukat emberi szemek el sem érhetik.

Jól van az, hogy az Édenkertnek el kellett tűnnie, mint halálraitót városnak, melynek felszántják alapjait és eltörleszölik útjait vagy mint a bűnbánatban femorzsolandó szívnek.

Most szabad és kitárt ott a tér, hogy csak Isten lehellete járhassa át és benne semmi emberi ne verhessen fészket.

Mert ott van a Hazánk és mióta elhagytuk, jaj de nyomorúságos a sorsunk! És onnan kél felénk minden évben a nap és a tavasz!

Rózsák virulnak ott és szívem oda vágyik szomjas kívánczossággal s ha csalogány vagy kakuk hangja száll onnan felé, felfigyel vágyában elomolva.

Oh! ott szeretnék élni! Szívem csak arra repdes!

(Elindul lassan az emelvény felé.)

Pócsnyi László fordítása

VERSEK

A FEKETERUHAS FÉRFI

Egyre sűrűbben látom őt, amint nyomon követ.
Régente azt se tudtam, él-e a világon,
De most az őszi ködben egyre többet látom.
Komor léptekkel bandukol a nedves, tiszta járdán,
Az arca jéghideg s kemény, mint ritka márvány.
Gyűrűs kezén felvillan néha egy piros rubintkő.
Nincs lény oly ünnepi s titokzatosabb, mint ő.
Először azt gondoltam, hogy bizonynal orvos,
Ki tarsolyában ritka mérget hordoz.
Vagy bűvész tán, aki finom kezekből jósol
S boldog jövőt csikar ki a mogorva sorstól.
De egyszer este láttam, hogy a sarki boltos,
Ki cégérnek gyakran kiáll a cukros-bolthoz,
Beugrik hirtelen a házba, szinte fut tán,
Hogy meg ne lássa őt a vándor künn az utcán.
Lehúzza gyorsan a redőnyt s figyel ijedten,
A házórző kutya is meglapul a kertben.
A házak vén kapuikat gyorsan bezárják,
Elnémulnak a menhelyek, a messze zárdák.
Elrejteznek a városok, a megriasztott falvak.
Felhő mögé buvik a hold s a szél is félve hallgat.
Én szívdobogva állok künn a ködben s fáj dalom.
— Ki vagy te? — kérdem. S ő felel: a — Fájdalom.

DUNANTÚL SIRATJA SZENT LÁSZLÓT

Úgy dőltél össze hirtelen,
Mint roppant kőtorony.
Én szélütötten ültem a
Vad halotti toron.
Tudom, a kriptában is élsz,
Szíved ott is dobog
És bennem megperdülnek
Szíven vert gyászdobok.
A Rábán tejkék nefelejcsét,
Hogy velük hintselek,
Nem tépek néked többet:
— nincsenek...

TŰZ TAMÁS:

SZEPTEMBERVÉGI ELÉGIA

A hatvanéves Harsányi Lajosnak

Ki nyújtja át kezét a tágas égnek,
úgy mint a fák: kitarva egészen.
s fölkúszni rajt, mint könnyű hágesón.
Hová? Jaj, tudják némelyek, kik vért,
velőt és szívet áldozának érte:
Mást nem lehet: elhagyni régi házunk,
titokban, mint a gyöngyházzsín csigák
s kibújni lázasan a zsongó szélbe...

Egy kocka bukdácsol kezünk között,
csak egy, hat síma oldalán forogva.
Hat szám között, hat oldalon, hat út
vezet, ki tudja hol, ki tudja mily
szédítő csillagokba. Már forr a must.
Lazán lobog a kő a mérhetetlen
hordókba lenn és mint a láva, ömlik.
Ki tudja, hány elem gerezdjét törte
össze egy láthatatlan sajtoló
kemény köve. Elő a gyors lopókkal!
Tüdőre szívni, mint a levegőt,
mely éltet és meghalni bátorít.
Anyag anyagra gyűl és kőre kő
s a néma törvény dallama suhog csak
az égre gyúló Teremtés szüretjén.

Csöndes világ ez. Páfrányok libegnek,
a lanyha szél úsztatja álmaik,
de im a fűben lázadó erő kél
és fölfelé tör, megtiporva őst.
Ez volt az első harc. Az alkotó láz
hálót kötött a levelek gerincén
s szétágazó erekbe csorgott át
a must. Csobogjatok csak zöldelő
erecskék és éljetek ti húsevő
virágok. Némán, de mindig lázadón.

Hol lelhetnénk föl már a fűрге pallót,
mely szédít, ringat s végül átvezet...
Tündérhajsza lebeg a lét azúrján,
mely csillagot csillaggal összeköt
s a fű hegyéről virgona ázalékok
testére göndörül. Be jó merengni!
Halak, kagylók s ti villogó medúzák,

rátok figyel a szem, lebegjetek
a tengerek morajló mélyein.
Hány ismeretlen félsziget dereng
a tigrisek parázsló zöld szemén:
hegyek, hová még föl nem ért a láb
s völgyek, nyújtózó fák és nagy folyók.
Fönn állunk mi, vagy lenn? Ki tudja, hol?
A csontjaink fölé feszül a rejtelem:
megfoghatatlan, áldott s illanó.
Smaragdszín fürt, elégszer megtörettél!
Igy kell nekünk, bizony, rommá omlanunk,
hogy égbe szökjön márvány palotánk.
Hajoliatok csak döbbsent fellegek
egyszer le hozzánk, mert már épülünk.
Enyészet volt itt, sziklát őrölő,
egész a csontig surranó halál.
De áll a kő, szilárd és mozdulatlan,
mert megnyugtatta már a Mozgató.
Nézz csak körül, halál, nem ez a perc,
mely jó gazdaként dolgot ad neked.
Az ősz ez itt, mely mint a szűz leány,
méhét takarja, de már álmodik.
Erős, de fél, mert félni jó és áldott,
így tudja ezt öröktől fogva már.

Édes Szeptember, mért karolsz ma át
s Vergiliuszként mért vezetsz a lét
hegyláncaim? Hogy lássak is talán?
Jó szem helyett erős kéz kell nekem!
Acélt kovácsolj vézna ujjaimból
és dongaként feszüljön tenyerem,
hogy egybefogjam szüreted borát.
És mint a must, daloljak hajnalonta,
ha kél a nap, daloljak estelente,
ha jó a hold a méla tájra hullván.
Miként azok, kik tudják, merre száll
a kócsag és a bronzszínű levél
s a Bölcsesség bástyáit építik.
Zizegj, zizegj te sárguló falomb...
Alant borongnak már az új borok,
egy-két dió lehull s ha feltöröm,
a Mérhetelen magva néz felém.

Tűz Tomás

EB URA FAKÓ

— Lovas jött Rétéről, a rendházból... — nyitott be az asszony az urához egy homályos őszi reggelen.

— Mit akarnak velem? Semmi dolgom a papokkal! — fakadt ki kevélyen az öreg. Köpött, még a pipát sem vette ki a szájából és mereven nézett szürkés hályogos szemével az ablakon át a ködbe.

Az asszonynak rokona volt a pap s vagy harmincéves immár a vita köztük. Tudta, hogy az ura hajlíthatatlan. Motozott a kötője zsebében, kereste a szót, végre nekifohászzkodott:

— Az öreg Bélik Lénárt izent, halálán van. Keresztény módon békülni szeretne.

Választ nem kapott.

— ... merthogy papi ember, még ezt a haragot sem akarja a szívére venni. Csak azt kéri, izenje meg, nem haragosa többé. Ő pap létére nem tehetett akkor másként... majdnem hogy bocsánatot nem kért szegény Lénárt bácsi... Hát szóljon már egy szót...

— Tán én kérjek bocsánatot tőle? Könyörögjek neki abszolu-
lucióért, amiért tönkretett? Hogy az a...

A káromkodás görcsös köhögésbe fulladt, elakadt lélekzettel esett vissza a szalmafonatú karosszékbe. Az asztal két sarkába fogózott s ketten együtt úgy rázkódtak, mint valami rossz malom egymástól elkívánczó darabjai.

— Itt a víz, — térült vissza sebesen az asszony a szomszéd szobából, — igyék egy kicsit... na-na öregem, nincs semmi baj.

A köhögés el is múlt.

— Ez az őszi levegő árt magának, meg a pipa. Hogy ki nem eresztené a szájából egy világért. Az éjjel sem nyughattam a köhögésétől. De csoda is, mikor még az ágyba is magával viszi.

— Ez tartja bennem a lelket, — felelt rá emez egykedvűen s nagy füstkarikákat fujt, aztán belebámult.

— Az viszi a sírba... az orvos is mondta.

— Igen az öregség, meg az asztma. Az ellen nem tud orvos-
ságot a doktor.

Hirtelen új roham fogta el, egészen belekékült.

Az asszony rémülten topogott körülötte, rossz végét sejtette a dolognak. Határozottan szóló hát rá az urára, amit ritka esetben merészelt.

— Rögtön fogatok. Be kell mennie a faluba, vizsgáltassa meg magát. A gyakornok bekíséri.

Hiába szabadkozott az öreg, felrakták a sárga bricskára. Indulás előtt az asszony kitanította a fiút:

— Vigyázzon rá Sándor fiam, le ne engedje szállni kocsmázni.

A kocszi kigördült a tanyáról. Az ispán egyedül ült hátul a birkabőr lábzsákban, meg a nagy szűrben. A levegőn feléledt, könnyebben lélekzett már. A köd oszladozni kezdett, gyéren pis-
lálkolt át rajta a nap. A szikes mező sok apró tocsogójában meg-
reszketett imitt- amott halvány fénye. A kisült legelő helyenként
gyáva kis hajtásokkal bizonygatta őszi esőktől felujult életkedvét.

De a gyenge őszi sarjukon ott leselkedett a hajnali fagy dér képében a partosabb oldalakon. A birkák egykedvű türelemmel matattak a torsok között. A bricska nesztelenül surrant a felázott úton, a ködben tompán csilingelt a vezérürü csengetyűje is és úgy érzett, hogy ködhullásként múlik az élet.

A fehérbarátok tornyos rendháza fakó foltként rajzolódott ki a kezdő hegyektől cifrázott látóhatárra. Szépen haldoklott a világ, az ős megfogta az öreg ispán szívét is, ilyen közel még nem érezte magához soha. A sok duhaj emléktől népes táj ma mást mesélt neki, mint hajdanában... elmúlást. Az a fehér kőház ott a hegyek alján nem hagyta nyugodni, folyton rá kellett gondolnia.

Hát haldoklik az a keményszívű öreg pap, életének megrontója. S most még nyugodt lélekkel akarna átsétálni a másvilágra. Ha marja a lelkiismeret, hadd marja. Hadd marja legalább úgy, ahogy őt meg az élet marta.

— Megmentettem a lelkit a kárhozattól... — hetvenkedett a boros cimboráknak, amikor előadta az asszonyszöktetést. Mert ha már majdnem koldusbotra juttatta a pap, legalább regényes históriát kellett fabrikálni a dologból, hogy csodálják. Akit csodálnak, azt nem sajnálják annyira és Gazsi nem akarta, hogy szánakozzanak őrajta. Hiszen nem kinlódta volna végig az életét ezen a rossz tanyán, ezen a koldustanyán, ma talán jószágkormányzó és úr lenne valahol, talán éppen a papi kastélyban a gógös Wéber helyében, ha ujjat nem húz a baráttal. Így csak az a dicsőség maradt meg, hogy mindent fel tudott tenni egy kockára az asszonyért, legényesen s a sok veszteség helyében övé volt a hetyke mondás:

— Kijátszta a papot.

Ez kellett itt a Tiszaháton, ez a mondás. Mintha hájjal kengette volna a cimborákat, úgy szerették hallani. Merthogy ők más hiten voltak, meg a papi földek is zsirosak voltak, Gazsi belemelegült ebbe a szerepbe. És folyt a szájáról a mese, ebben a kifrázott visszaemlékezésben volt fiatal egész életén át. Láta magát sündörgőzni a szép fiatal gazdaasszony mellett, akinek az ura Amerikába szökött a vasuti pénztárral, aztán a paprokona magához vette. Megcsapta az orrát a jó meleg tejszag, mint mikor tejsosztáskor először tévedt a karja az Ágnes derekára. Ebből lett a baj, mert Bélik Lénárt hamarosan neszét vette a dolognak és maga elé citálta fiatal gazdatisztjét.

— Gazsi fiam, házasodj meg.

— Én is éppen abban járnék, tisztelendő uram. Adja hozzám Ágnest.

— Azt az egyet nem adhatom fiam, mert annak férje van. Ha gazember is, ha Amerikában van is, de a férje. Amíg annak meg nem jön a halotti levele, én ezt az asszonyt megőrzöm és nem tűröm, hogy valaki rávesse a szemét. Ebben a házban én parancsolok.

Lehorgasztott fejvel botladozott ki akkor a pap szobájából. Mégis csak a papok kenyerét ette, nem akaszthatott tengelyt velük. Bélik Lénárt a kezére járt, másik birtokra helyezte, nem kellett már mindennap látnia az asszonyt. De ez csak olaj volt a tűzre. Most hogy dugták előle az asszonyt, még aludni sem tudott az új tanyán, ahová elvezényelték. Miért félti úgy a pap azt az asszonyt? Nem jön annak vissza az ura sohase, mert nem hozhatja vissza a vasúti pénztárt, amivel elszökött. Aztán ki tudja, ha meg is hal, híre jön-e annak? Az ilyen sikkasztó nem bolond,

hogy a saját nevéen szerepeljen, örökséget se nagyon hágy, hogy amiatt megkeressék törvényesen az asszonyt: szabad vagy már. És hát ha nem is a vallás parancsáért dugja úgy azt az asszonyt a barát? Tüzes lett ilyenkor az ő fekhelye, a józanság meg mind elpárolgott a fejéből. És csak folytak a kerítésugrások, Ágnes csak ott táncolt a szentmártoni bálon, ő maga lopta ki éjnek idején a kastélyból, mikor már aludt mindenki. Ki is tiltotta érte Bélik Lénárt a házból, mert a fülébe jutott a história. Tél volt, sehol sem találkozhattak. Nem bírta tovább, megüzente Ágnesnek:

„Estére ott leszek érted, légy készen. Viszlek örökre.”

És kihurcolta az asszonyt ládástul, csomagostul a vaksötét éjszakába. Már fent ültek a szekéren, amikor elébük toppant a barát.

— Vissza!

És megfogta a lovakat. Hiába szólt rá Gazsi, nem eresztette a lovak zabláját. És akkor a pap arcába vágott az ostorral, aztán meg villámgyorsan a lovak közé. Elvágattak.

Itt dőlt el a sorsa örökre, itt borult árnyékba a fiatalsága. Kidobták a papi birtokból, Bélik Lénárt megszámloltatta az utolsó patkószögig, a szalmát dekaszámmra vette számba. Amit évszámmra lopott a cselédség, mind ő fizette meg. Tele adóssággal, meg az asszony ládájával került belé a szomszéd gróf maradék birtokába. küszködni a szikkel. Itt élhetett akár bagóhiten is, nem kereste rajta senki. Oda nem akadt soha ispán, mert mintha gazdája sem lett volna annak a birtoknak. Évente egyszer-kétszer jött le fácsánra, fogolyra vadászni, aztán csak az volt a gondja, hogy a fánoknak meg a foglyoknak legyen gondozójuk, hogy azt a kis erdőt a folyó partján el ne lopják, amiben azok költenek. Különben pedig éljen meg az ispán a birtokból, ahogy tud, de a vadászatkor legyen meg a traktamentum a vendégeknek. Lehetett itt koplalni ötven hetet, hogy kettőig kirughassák a világ fenekét. De ha koplalt is, jóformán a maga ura volt ebben a birtokban. Csak éppen a szomszédság ne volna olyan szoros a régi helyével. Ott látta maga körül mindig a multat, a papi birtok rangját, amit ott hagyott. Csak egy barátját kellett átlépni s ott már jó televény föld ontotta a termést, paripák repítették a tisztartókat, neki meg ebből a koldusuraságból kellett törlesztenie az adósságát. Nem lehetett ezt józanon elviselni, inni kellett, eburafakózni a világot, hősrégévé magasztosítani az asszonyszöktetést, dicsekedni vele. Ne sajnálja őt senki, nem bánt ő meg semmit és eldárídozza az életet, hogy búsulni ne lássék. És nem öregedhetik meg, amíg az a másik ott él a rendházban, nem lehet nyomorult beteg vénember, mert összeszűnának mögötte, megsajnálják. Addig érdemes csak élni itt, amíg akad ember, aki csodálkozni tud rajta, hogy milyen nagy legény volt akkor, mikor összerugta a port a baráttal.

Hogy ezt végiggondolta, szinte hallotta az ivócimborák csiklandozó felnevetgeléseit, az éljeneket pohárkoccanásmuzsikával, az elismerést:

— Ez a betyárélet, Gazsi bátyám, ezt nem csinálja utánad senki...

Nagyon meg voltak ezen a tájon elégedve magukkal az emberek, szinte túlságosan is. Akármilyen történet, ittak rája, megünnepelték a jégverést, az aszályt vagy az árvizet. Megünnepelték az életüket, amilyen volt. Olyan rossz volt, hogy csak ünnepelni lehetett, elviselni nem.

Vigasztalásnak, mámornak mégis ezt szerette igazán. Még most is el tudott andalodni rajta a szomorú őszben, csak akkor riadt fel álmodozásából, amikor a falu kockaköveire gördültek a kerekek a ködázttatta földút puha sarából s rázósra fordult a kocsijárása.

A faluban a kocsizörgésre megmozogtak a fehérfüggönyös ablakok, kikíváncsiskodtak az emberek, tudni, ki merre jár s vajjon mi dolga lehet. Egykedvűn fogadta a köszönéseket, így józanon jobban szerette már az embereket emlékezetből, mint saját testi mivoltukban. Végre megállt a kocsija. Az orvos hozzáidomította a beszédét a betege szótárához. Öblösen invitálta befelé, kérdezgette, hogy talán kirugott a hámból, azért jött. A szeme sarkából pislantva meg lemérte, hogy nagyon rossz bórben van az öreg.

Gazsinak mégis jólesett, hogy legénykedést, hámugrást vetnek a szemére. Szerénykedett is nagyban, hogy nem igen mulatozik már ő, csak ez a köhögés előbb-utóbb sírba teszi, ha az orvosi ész nem segít rajta. Megadták ők ketten a módját egymásnak. Az orvos aztán megtapogatta, egyik szavával vigasztalta, hogy a vádászatra rendbejön, aztán meg ijesztgette, hogy az evéssel nagyon vigyázzon, italtól, pipától meg éppen tartózkodjék. Aztán orvosságot írt, a gyakornoknak meg külön suttogott valamit.

Az öreg mormogva cihelődött fel a kocsira, alig hagyta magát becsavarni a kocsija mélyén gomolygó lábzsákba, meg a takarókba.

„Még hogy már a pipát is kikívánják a számból, meg azt az egy-két ital bort! Ne egyek nehéz ételt...” — és gyanakodva tekintgetett az előtte ülő gyakornokra, hogy vajjon mit trafikálhattott az orvossal.

Kiértek megint a mezőkre. Most még szomorúbbnak tetszett előtte a világ. Semmi értelmét sem találta már, ha csak lemondásból kell állják.

„... annak a másiknak, ott a kőházban bizonyára jól esnék, ha látná őt ilyen nyomorultul. Ilyen nyomorultul, amilyené őt tette a papja makacsságával. Üzent, bocsánatot kért — ötlött az eszébe, mielőtt elfogta volna újra az indulat. Tudja, hogy az aszszony szeretne már egyszer hites felesége lenni, az ő rokona, ebben segítene békülés helyett. Mit lesi azt a harminc esztendő, mit keresi a holtta nyilvánítást. Ha békülni akar, ezt csak azzal kezdheti, hogy megesketi őket.

Elnézett messzire a hegyek felé. A fehér renház csak ott búslakodott, még nincs rajta fekete zászló, a lélekharang sem szólt meg a tornyában. Boltozatos hideg szobájában ott viaskodik talán a halállal a barát. Izenni kellene neki, ha békélni akar. Megizenni, hogy mi lehet egy ilyen élet után a megbocsátás ára.

Egyszerre cigánymuzsika ütötte meg a fülét. Épp a Dübögőcsárda mellett haladtak a faluvégén, abban húzták. Ilyet! Fényes nappal! Innen kell üzeni és megvárni, amíg megfordul a postás.

— Andris te, — szólt oda a kocsisnak — állj meg csak!

A gyakornok hátra fordult.

— Azt parancsolta a tekintetes asszony, egyenest haza hajtunk, ne időzzünk sehol. Ne várassuk meg.

Mintha villámütés érte volna, úgy sajdukt belé a szó. Parancsolták, hogy hazamenjen. Bezárják a házba, ápolják, és híre szalad a vidéken: Vincze Gazsi a végét járja, nem hetvenkedik többé, meghunyászkodik. És lekopik lassan róla az élet, ez a gyakornok meg a helyére ül. A felesége mehet papgazdasszonynak,

valamerre, ahol felfogadják. Hát nem, akkor inkább Bélik Lénárt-hoz menjen özvegy fővel. Az legalább rokona. Ha már nem él, ha hamarébb hal meg, a pap valahogy csak gondoskodik a rokonáról.

— Jól van, ne félj — kiáltott a fiúra, — nem korcsmázni akarok, tartozást egyenlítek. Te meg azalatt elmész a rendházba a kocsiival és megmondod Bélik Lénárt tisztelendő úrnak, hogy én megbékélek, de ő meg adja ránk papi kezével az áldást, mert le-telt már az a harmincesztendő, amióta az Ágnes férje eltűnt... Megértetted?

A gyakornok értette is, meg nem is, de nem mert ellenkezni, lesegítette az öreget az ülésből, aztán elhajatott, Gzsi meg beljebb került a korcsmába. Az asztaloknál napszámosemberek vigadoztak, olyanok, akik nem ölnek otthon. A korcsmáros nagy fehér kötővel került elébe, amit szép cifra vérfoltok cifráztak.

— Mi az Hegedűs gazda? Gyilkoltak? — kereste meg a tréfásabbik hangját.

— Leöltük az első hízó, aztán egy kis tort tartunk. Üljön le, tekintetes úr, jön mindjárt a jegyző úr is. Nem lesz egymaga.

— Nem bánom. Van-e jó bora?

A korcsmáros igenelte, hogy van, erre leült, iszogatni kezdett. Alig hajtott le egy pohárral a savanyú csigerből, megjött a jegyző. Öblös hangján már az ajtóban kiabálni kezdett, örvendezett a régen látott cimborának. Nagy hangon kérdezgette, hogy talán elcsapta Gzsi az asszonyt, azért él korcsmából. Gzsi hamiskásan, sejtelmesen köntörfalozott, hogy ő bizony valami asszony dologban ül most itten, de azt, hogy miben, nem köti senkinek sem az orrára.

Ittak rája, aztán a korcsmáros nagy tányér kolbászt tett eléjük. Az öreg mohón enni kezdett s körülnézett, hogy látják-e? A kolbász kétujjnyi zsírretegen úszkált, tempósan mártogatni kezdte a paprikás levét és átkiabált a parasztokhoz, hogy ízlik-e nekik is úgy az étel, mint neki. Borzongás futott át a testén, megrázkódott, de azért mutatósan leöntött a torkán egy pohár bort és felragyogott a szeme. Nézték elismeréssel, csodálattal, a szegény emberek alázatával, hogy így tud inni egy úr. Ő pedig érezte, hogy szédül és émelyeg a szörnyen zsíros ételtől. Persze megkoplaltatta mostában az asszony. Újra mártogatni kezdte a zsírt, újabb tányér kolbászt kért, pedig már gondolni sem tudott rá csömörlés nélkül. És új bort hozatott, az erősebbikből, aztán odaintette a cigányt.

— Te, húzd, hogy amikor én legény voltam...

Vadul öntötte magába a bort és összecsikorduló foggal játszotta, énekelte el a nótát. Hetykén az első felét, aztán zokogósan, magamagát siratva a másodikat. Mikor odaért, hogy hiába kurjongat, mégse tudja már, hogy ő volt az, körülhordozta büszkén, páváskodva a fejét, hogy vajjon elhiszik-e még neki a mulatságot. Elhitték. Mindenki őt nézte. Most már könnyebb volt visszazökenni a régi gyakorlatba. Bort hozatott az egész ivónak, koccintott is sorra mindenkivel.

— Igyunk, testvérek. Eb ura fakó. Olyan könnyű most a világ!

Aztán új nótát rendelt: „Új a csizmám, most vettük, most vettük” — énekelte és illegette magát a széken, pattintgatott az ujjával keserves igyekezettel, de kifelé mutatósan, hogy ne lássák, mint öli meg magát a felesége kedvéért s a szédülés majdnem az asztal alá sodorta egy-egy hevesebb mozdulatnál. De egész elmula-

tott életének szomorúsága most valahogy feltámadt benne és a segítségére jött. Az erősebbik bor lassan megtette a hatását, elzsongította és megszabadította ziháló melle fájásától, szíve sajgásától. Most már vitte, ragadta a mámor. Régi, ismerős mozdulatok rángottak ki belőle s valami lázas sietségben visszatalálta magát a multba, amikor az elrugott világ szivárványszínből forgott körülötte s nem volt más, csak egy nagy hejehujás, sohavégenemlesz-dáridó. Az arcok táncolni kezdtek előtte, nem érezte már, hogy egy rossz faluvégi kurtakocsmában ül.

Táncnótát rendelt, a csizmája szárát csapdosta, s kiabálta:

— Az én csizmám disznóbőr... hadd táncolok...

A jegyző le akarta fogni, mikor a korcsma közepére ugrott, de dühösen ellökte magától.

— Te is semmi embernek tartasz már, hogy táncolni se hagysz?

A jegyző nem merte semmi embernek tartani, de megjijedt lilásra váló arcától, ziháló lihegésétől. Már azon gondolkodott, hogy segítségért szalaszt, úr féléért, akivel megfélekezhetik. De az öreg már táncolt.

Valahonnan messziről mintha felrémlett volna még egy hang:

— Bolond vagy, Gazsi! Azért az egy asszonyért csupa bolondot teszel...

De nem akarta meghallani, elszorította szívét a homályos félelem. Ha most itt ennek vége lesz... ha ezt most itt kell hagyni, hazaviszik, bezárják. És ha később hal meg, mint a barát, nem lesz hová mennie Ágnesnek. Most még visszakérheti magát a nagybátyja kegyelmébe, a végrendeletében is gondolhat vele az öreg, meghagyhatja, hogy ne dobják ki az útfélre szegényt.

A zene vijjogósan dobogott a húrokon, vadul járta rá ő is a táncot. Nem látta már a csodálkozó, tanácstalan emberarcokat, csak annak a parancsoló érzésnek engedelmeskedett, hogy kitegyén magáért, szépen, rangosan haljon meg itt, mindenki szemeláttára. Hogy híre menjen az ő mutatós halálának és sajnálat övezze körül Ágnest még a rendházban is.

A vonó egyre sebesebbre pendült, a hangok kapkodva zötyögtek ki belőle. Most... most... lihegte magában, erre ki kell rugni, erre alaposan ki kell rugni. Neki lódította magát, fejét felsapta, rikoltani próbált, de kiáltása hördülésbe fulladt. Zuhantában halálos biztonsággal tudta, hogy célt ért és már nem is érezte, amikor végigvágódott a földön. A zene elcsattant, a tehetetlen test rángott még fektében is tovább.

Kivitték a ház elé, hátha magához tér a fris levegőn. Fejét feltámasztották, a körülsegreglő emberekre lilaszín arccal, üveges szemmel bámult. De arcán nyugalom volt, mint aki jól végezte el a dolgát utolsó tetteiben.

Possonyi László

BÓKA LÁSZLÓ:

VERSEK

A L O M

Égő erdő füstje fojtja
torkomba e szörnyű jajt,
szememet a könny kioltja,
nincs az égnek tiszta foltja,
minden ághegy lángot hajt.
Az avar is sisteregve
ég és füstöl a moha,
pokollá fő a fa nedve,
nyüszög a vén törzsek redve,
tova futnék, de hova?
Perzselt szárnyal madár sír fel,
fészke pernye és korom,
ég az ág s ha egy körívvel
másra száll, csak új láng-sírt lel,
tűz fészkel a bokrokon.

Ezer apró láng szalad,
mint az ördögök úgy ülnek,
a szél hátán úgy repülnek,
lángot kap az iszalag.

Odvas fáknak üregében
édes gózzal forr a méz,
szűköl a vad rejtekében,
rése nincs,, ég az egész.

Gomba puffog,
tapló pattog,
tűz felettök,
tűz alattok,
égő erdő közepén,
fák között fa,
égek én...

Jajj, aki elaltatott
ilyen álmot mért adott?!

Ő R E G B A K Á K

Csak elnéztem, hogy ülnek a padon,
parasztok, egyenruhájukban is,
hogy elrágódnak szón és falaton,
a sorsukon, mely mint ebük, hamis.
Otthon szüret volt. Elmondták a bort,
miből nekik most kóstoló ha jut,
elmondták, hogy kinek mi bére volt,
és ezzel s ezzel mi volt a bajuk.
Elmondták az asszonyt s a gyereket.
Hallgattak. Ettek. Sorsuk árnyait
láttam felettük mint nagy felleget,
míg néztem bajszuk varjúszárnyait.

ZILAHY LAJOS*

Első írói jelentkezése egy lírai verskötet volt, finoman borongó lírájú kötet, melytől távolállt mind az excentricitás, mind a szenvedély vad forrósága. Ez a lírai hajlandóság ütött át finom kisregényén, a *Szépapám szerelmén*, mely a magyar rokokó világát hozta vissza egy halk és bájos történet erejével és az első és legmaradandóbb sikerén, a *Halálos tavasz*-on is. A legsikerültebb és legvonzóbb Zilagy-regények mindig megőrizték írójuk lelkének lírai beállítottságából valamit: tisztán lírai attitűdre, a honvágyra épült a *Lélek kialszik* s a tán legköltőibb Zilagy-regény a *Valamit víz a víz* is, lírai légkörével, elmosott kontúrjaival feloldott, de fel nem fejtett titkaival és végzet-hangulatával lett feledhetetlen az olvasó számára. Írói pályáján, mely a prózának egy meglehetősen líraiatlan korszakával párhuzamos, sohasem adott fel bizonyos írói eszközöket, melyeket más írók elvetettek, ragaszkodott az írói technika nem egy olyan konvenciójához és területéhez, mely a tárgyias lírának és a hangulati hatásoknak tért enged: nem mellőzi el, hogy alakjai külsejét megrajzolja, nem rohan át a tájleírásokon, napkelték és napnyugták villanak fel könyveiben friss izekkel, nyárspolgári érzelmekről iróniátlan hangon, elhihetően, bizonyos könnyed természetességgel mer írni. A hétköznapok líráját szólaltatja meg, azt, mely intenzitásában és tartalmában az átlag-olvasó számára is teljességgel felfogható és még nem is nehéz. Zilagy egyszerű tud lenni, gőzök, ködök, dühök nélkül, elegánsan ír, fátyolozott meghatódásaiban is mesterkéletlen, anélkül hogy egyfajta tárgytól való távolságot, nemességet és választékosságot meg kellene tagadnia. Mintha pontosan tudná, hogy a magyar úri kedély líráját meddig lehet megmutatni s mennyire kell fékezni.

Fiatal éveiben újságíró volt, a riporter érdeklődés is pályájának egyik meghatározója lett. A Zilagy-mű nagyobb része: *Két fogoly*, *Szökevény*, *A földönfutó város*, *A lélek kialszik*, a magyar félmult története tárgyban, anyagban az átlag-embert építi be a történeti változások sodrába, olyan sorsokat mutat meg, melyek elsősorban nem a hősök akaratán, jellemén fordulnak meg, leg-erősebb alakító tényezőjük az azóta történelemmé vált élet. A körülmények sodorják szét Pétert és Miettet, a szökevény sorsát a felbomló front és széthulló ország formálja, a menekülőket is ez kényszerítette vagon-lakásba. Hősei nem alakítják életüket, minden inkább történik velük, az író nem önmagából fejt ki szenvedélyeket és kérdéseket, hogy kísérleti alapokon végigkísérje azok működését, e regényekben inkább a megfigyelő, a szemlélő nyilatkozik meg. Ezért tekintette a francia kritika például a *Két fogolyt* elsősorban egy kor dokumentumának, azért is dicsérhettük e regényekben a széles és bátor korképet, mely a félmult történetét hosszú időre a maga szenvedélytelen és tárgyilagos megfogalmazásában rögzítette meg a magyarság számára. E regények témája sokban az újságíró élmény-világán át érkezhett el hozzánk

* Az író hagyatékából.

s néha a kifejezésében is megőrizte az újságíró kezenyomát a korszerű iránti érdeklődésben, a valóság és a realitás megbeesülésében épp úgy, mint a tárca és a riport fékező erejében, mely a kompozíció nagyvonalúságát néha megtörte.

A *Fehér hajó* cikkei és novellái közvetlenül is őrzik újságírói megnyilatkozásait, egy nagy európai látókörű szemlélő aggodalmait a világválság láttára, a kivezető utak és a követésre érdemes példák becsületes keresését. Az 1930-as években egymás után vett részt mindazokban az írói törekvésekben és csoportosulásokban, melyek a magyar problémák megoldását tűzték ki célul, egy ilyen írói csoportnak vezére is lett, szerkesztette egy időn át a *Magyarország* című napilapot, ő vetette fel egyéb figyelemre méltó gondolatok mellett a kitűnőek iskolájának szervezését, a szociális törekvésű írók egy része most is az ő folyóiratában, a *Híd*-ban talál magának fórumot.

A politikus *Zilahy* mindig megőrizte egyébként a gondolkodás nyugati méltóságát, a szellemi ember szenvedélytelenségét. Veszélyes kérdésekben nem bizonyult soha megalkuvónak, a mult szemléletében elfogulatlan bátorságot tanúsított, a *Szökevényben* egy neo-barokk társadalomban nagyobb részt középosztálybeli olvasó-közönség előtt meglepő merészséggel rajzolta meg a forradalom korszakát, a *Fegyverek visszanéznek*-ben is jórészen a közfelfogás ellenére fejezte ki rokonszenvét a humanista és pacifista gondolat mellett. Igazi feladatának azonban nem az útmutatást és a próféciát tekintette, elsősorban ábrázoló akart lenni. Az élet reális ábrázolója. Regényeinek meséjében nincs semmi transzcendens, nincsen ideológiai igény, valamiféle tanítás, még csak moralizálás sem, de annál több az eseményesség, a történet és annál több a valóságos élet eleven ize. Aki hozzá hasonló igazságérzettel kíván egy kor és egy társadalom krónikása lenni, helyzet-jelentései nem egyszer nélkülözni fogják azt az optimizmust, amelyet a társadalom egyrésze elvárna: Péternek és Miatennek a fogság felőrlő erkölcsi ellenállását, a *Lélek kialszik* hőse is amerikaiává lesz, pedig a nemzeti öntudat bizonyára szívesebben látott volna egy magyarságában megmaradó hősiesen és gazdagon viszatérő regényhőst. Ezzel az állásfoglalással kapcsolatban, — melyet a legtöbb *Zilahy*-regény jellegzetesen szomorú vége is megerősít, — joggal merül fel a kérdés, hogy mi tartja vissza *Zilahyt a happy endtől? Gyakran illették Zilahyt* a sikeres író kétértelmű nem-hízelgőnek szánt jelzőjével, miért kerüli hát azt, ami a közfelfogás szerint a siker egyik követelménye? Alighanem a realitásnak a valósággal szemben érzett hűsége, az élet törvényeihez való hűség, mely alapjában a művészi szépség törvénye is. Becsületesség, őszinteség, egyfajta kiábrándultság, mely azonban soha sem fejeződik ki olyan erősen, hogy a regényeket átlengő egészséges életérzést megzavarná.

Valóság-érzés, újságírói hajlam, ez szabja meg a *Zilahy*-regények világának határait is: polgári környezet, józan mese, nincsenek emberfölötti hősei, sem különös pathológiái. Amit akar, azt pontosan, kifogástalan művészettel valósítja meg. Ritkán vállalkozik olyanra, ami megoldhatatlan feladatot jelenthetne. A regény megmrad a polgári képzelet határain belül, legfeljebb a *Fegyverek visszanéznek* hőse lép ki ebből a körből s némileg el is veszti a talaját. Ennek a világlátásnak, életszemléletnek tán egyik legutóbbi kötetének címe lehetne jellemzője: *Csendes élet*.

A *Csendes élet* krónikása azonban nagyszerűen ismeri írói eszközeit, a szürke világot vonzóan mélyíti el hangulati hatásokkal, tud benne összeütközést fejleszteni, páthosztalan, de igaz emberi érzéseket kivirágoztatni. Az átlagember életével, a mindenkivel megtörténhető történetekkel szerzett magának olvasó közönséget, azokat, akiknek az életét írta. A sors hatalmát az emberi élet nagy pillanatait világos képekbe fogta, az átlag-örömeiket és átlag-fájdalmakat elmélyítette, hogy mindenkori emberi tartalmakat adjon vissza a művészet fényében csillogtatva az olvasónak. Ettől a művészi szándéktól nincs messze a klaszicizálás egy neme: a nemzeti, táji, alkalmi vonásokat ezért vetkőzi tán le Anada története, hogy minél tisztábban, egyszerűbben mutathassa meg egy kísértés és egy szenvedély útját. Hogy Anada valószínűleg közönséges titkai nem derülnek fel, ez az írói mérséklet, ez a tartózkodás a hatásvadászattól teszi a *Valamit visz a víz*-et igazán távlatossá és nyugtalanítóan széppé.

Egy harmadik vonás, melyen át tehetségéhez és műve természetéhez közeledhetünk, korai érdeklődése a színház iránt. Egyfelvonásosokkal kezdte a színműírás mesterségének és művészetének legjobb értői közé küzdötte fel magát.

A színműveken is ott érzik pályájának néhány irányító motívuma: a korszerűség és a szociális szándéka a *Süt a nap*-on vagy a *Tizenkettedik órá*-n, a társadalmi ábrázolás hűsége a *Tűzmadárban* vagy a *Szűz és a gödölyé*-ben, a lírai borongás egy költői komédia dell'arten: a *Zenebohócokon*. Kiegyensúlyozott szerencsés drámai tehetsége feszült, zárt, színpadtechnikailag is remek darabokat teremtet, melyek nem állnak meg a szórakoztatásnál, nem keresnek ríktó hatásokat, ábrázolásban és mondani- valóban mindig megtartanak bizonyos nemességet s nemcsak problémákat, de életet, villanyos, sablonmentes életet tudnak színpadra vinni. Aki ennyire ért a drámai formához, az regényben is megtartja a világosságot, a logikus szerkesztést, a nyugati regény forma-törései és kalandjai ezért maradnak idegenek *Ziláhy* számára. A drámaíró összefogó ereje, jelenetező készsége viszont gyors, eleven, színszerű, világos jelenetekre oszló regénytechnika kialakulását segíthette elő. Ez az esemény-gazdagság, mozgás iránt való érzék, regény-cselekménynek szinte képszerű látása teheti *Ziláhyt* alkalmassá arra, hogy a magyar film igazi megteremtője legyen. A *Halálos tavasz* nagy sikere nem volt véletlen s nem is csupán egy dalra, se egy színésznőre épült. A *Hazajáró lélek* és a *Szűz és a gödölye* filmváltozata, — kisebb hibák ellenére — megmutatta, hogy a magyar filmtermelésben a legjobb rendezést a filmszerűségnek és a művészi lehetőségeknek legvilágosabb értését mégis a *Ziláhy Lajos* égisze alatt készült filmek jelentik.

Művével kapcsolatban gyakran vetik fel a siker kérdését, olyanformában, mintha siker és a művészet egymással ellenkeznek. Pedig *Ziláhy* esetében, ha az a talán szokatlan, de nem lehetetlen eset következett be, hogy itt egy író és egy művész arat sikereket. Ennek a sikernek a titka: ökonomia. A titok pontosan tudni az olvasmány, az irodalom mértékét. Olyan korban, mikor a magas költészet minduntalan valami komplikáltat, túlesigáztat, érthetlent keresett, a szórakoztató ipar pedig egyre több igyekezettel szolgálta ki a közönség egyre alantasabb igényeit, *Ziláhy* meg tudott maradni az irodalom útján és olyan tömegeket szerzett meg a magyar írásnak, melynek megmozgatása lehetetlennek látszott.

A költő, ki önmagát akarja kifejezni, mániáival, különösegeinek kultuszával, bizonyára különösebbet és részletekben gazdagabbat tudna adni stílusban és lélektanban, mint az a mértéktaró és elegáns stílus, vagy az a túlzásba nem keveredő, de megbízható és ötletes lélektan, mely *Zilahy* műveit jellemzi. A ponyvaregény cselekményekben lehet izgalmasabb vagy érzékibb. De *Zilahy* az irodalmi olvashatóságnak egy olyan formáját tudta megtalálni, amelynek meg van a vonzása, érdekessége, hatása a közönségre, s mely a legszigorúbb irodalmi igényeket is kielégíti.

Lovass Gyula

VÉGH GYÖRGY:

HUSZONNEGYEDIK SZÜLETÉSNAPOMRA

I.

Villám akartam lenni hajdanán,
nem ily magában tébolygó kamasz,
vagy fény az Éj egy gyöngyös csillagán,

vagy láncos Tél, esetleg Ősz s Tavasz,
s ha már ember lettem: bölcs csillagász
ki tornyokban virraszt az Ég havas

hullámain borongva, míg parázs
villám gyúl hirtelen az Éj ködén —
s az égi lángokra féltőn vigyáz,

menyasszonyára mint a vőlegény —
s ki néha tán a Mindenség Ura,
fény-záporos nagy őszök éjjelén —

de jaj, nem Fény: lettem vak Éjszaka,
melynek se estje nincs, se hajnala.

II.

Csak csellengek huszonnégy éve már:
huszonnégy éve hontalan vagyok,
mint trónját vesztett egykori király —

kiűztek az égből az angyalok,
hogy bűneimmel váltsam meg magam,
s akkor őrizhetem majd pallosod,

világok álmát álmodó Uram —
szent pallosod, kígyóbőr pajzsodat
őrizném én körödben, boldogan.

Ruhátlan járok, lásd, hadd marjanak
meg bűneid s kígyóid engemet;
tűrném a kínt is büszkén — hallgatag —

de kürtöt nem adtál, hogy zengjelek,
s így mégsem lelsz: elrejt a Rengeteg.

III.

Ó mennyi éjszakán virrasztanék,
Ki most magam vagyok az éjszaka,
ha tudnám, hogy egyszer megszán az Ég.

vagy a Mindenség egy kis csillaga,
s ha meghalok: fény, fény leszek talán,
vagy jávorfák gomolygó bánata —

S azt sem bánom, ha gyöngy az Óceán
hínáros mélyiben, de csillogás,
de fény legyek, akármilyen parány —

Vagy villanás a hamvadó parázs
haláltusájakor s ha lenge fény
leszek, találjon rám egy csillagász

az Éj és Nap szivárványos kódén —
amerre már minden csak költemény.

IV.

Villám és szél, felhő és köd s vihar
messzebb van tőlem, mint Tűztől a Víz —
ha láng vagyok, hát ézengés a dal —

s a víz felszínén surranó kavics
tajtékos üstökös vagy szélroham,
s tán több erő van egy halottban is —

de mégis fussak ködfoszlányosan
magányos Bolygóként a Végtelen
merész pályáin inkább, társtalan,

mintsem, hogy számot adjak életem
hiú és hasztalan próbáiról:
bilincseim hiába csörgetem.

De Tél múltával majd a sír alól
kihajt a fű s a lomb is kivirul.

V.

Dalok helyett csapongó himnuszok,
illő tömjén szálljon Hozzád, Uram,
és mirtuszok dicsérjék dallamod,

Ki mindig egy vagy s mindig társtalan —
őzek helyett halálos tigrisek
hunyaszkodják erősödő szavam:

a szellőcskéből lesz a Förfögeteg,
mely várat rombol és tölgyeket csavar, —
ó hadd tanuljam el még éneked!

Uram, csönded maholnap rám rivall
s enyém lesznek, vagy én leszek talán:
villám és szél, felhő és köd s vihar —

ha megmintáz az érlelő Magány
S gyöngyéül elfogad az Óceán.

MOLNÁR MIHALY:

UTAZÁS

Újságot árultam akkoriban a pályaudvaron; körülbelül tíz éves lehettem. S gyermekszívem minden rimánkodása, vágyakozása benne volt nem egyszer abban a mozdulatban, amellyel nyújtogattam felfelé a lapot egy-egy unalomtól elgyötört arcú utasnak, aki aztán megvető mozdulattal dobta ki az ablakon az érte járó pénzt, nem törődve azzal, hogy hova esik s amit én mégis egy villámgyors mozdulattal elkaptam, mint azt a fókáknál láttam az állatkertben.

— Istenem, — gondoltam gyakran magamban, — csak lehetnék egyszer egy ilyen vagonban belül is... — Arra nem is merem gondolni sem, hogy egy megállónyt utazzam is rajta. Szerénytelenség lett volna újságos gyerektől ennek még a gondolata is.

De ez a vágy, ez a sóvárgás a szinte elérhetetlen után, önkéntelenül csak nőtt bennem. Éjszakánként már nem egyszer azt álmodtam, hogy titokban fellopódzom a vonatra, hallok a mozdony éles füttyülését, kint állok még a folyosó csukott ajtaja előtt a lépcsőnél s a szívem úgy kalimpál az izgalomtól, hogy mindjárt fogom látni a vonat belsejét is, sőt a meginduló kerekek dübörgése mellett egyre távolodom a füstös, zajos pályaudvarról és elindulok napsütötte mezők és csodálatos távoli tájak felé. Ilyenkor a szívdobogástól többnyire felébredtem s a sötétben nagyon szegyeltem magam, amiért, úgy éreztem, vonatrablókhoz hasonlóan viselkedtem. De megtörtént az is álomban, hogy a vasúti jegyet már a kezemben szorongattam és mielőtt megláttam volna a kocsii belsejét, felébredtem s a kezem, amit alig bírtam kinyitni, üres volt. Ilyenkor majdnem elsírtam magam. Hosszú időn át erősödött bennem az utazás vágya, míg egyszer csak, minden belső félelmet és aggodalmat legyűrve, merészet gondoltam.

Hogy éppen pályát változtattam — öt napja hordtam a téglát egy építkezésnél s a társadalom roppant hasznos és önálló tagjának éreztem magam, — a keresetem megszaporodott s szombat délben anyámnak egy valódi tizkoronást tettem le a konyhasztra. Vettem ezenkívül egy sárga cérnakesztyűt magamnak, de maradt még két koronám s ez döntött. Bejelentettem anyámnak, hogy vasárnap elutazom. Ő boldog örömmel ölelt magához, mint mindig, valahányszor én valamit elhatároztam, sohasem gátolt semmiben, hiszen tudta, hogy én már komoly kenyérkereső vagyok s egyedül, segítség nélkül tervezek, határozok és véghez is viszem, amit kigondoltam.

Nem tudom, honnét szerezte azt a kis lisztet, amiből nekem szombat este nagy hirtelenében pogácsát süttött, hiszen szegénységünk és állandó kínálódásunk a megélhetésért mások ilyen lukaszt nem igen engedett meg. Tény az, hogy a frissen sült pogácsa illatára ma is emlékszem, miközben én egy számlayon ültem s egy darab ronggyal egy öreg, kissé penészes és egérrágta bőröndöt fényesítettem lázas iparkodással, amit délután kotortam ki a padlásfeljáró senkihez sem tartozó vackai közül. Kis hűgom különféle kérdésekkel ostromolt és én az izgatottságtól reszkető hangon válaszoltam kérdéseire; nem hittem volna, hogy ilyen nagy

előkészületek előzik meg az én utazásomat. Azon az éjszakán keveset aludtam.

Másnap reggel úgy kilenc óra felé anyám gyanusan csillogó szemmel búcsúzott tőlem a konyhaajtóban. Én a felnőtt öntudatos lépteivel, kezemen a sárga kesztyűvel, a házbeli álmélkodó gyerekek sorfala között haladtam keresztül az udvaron. Húgom mellett ügetett s helyettem ő válaszolt a csodálkozó kérdésekre:

— *A vonathoz megy...* — mondta halkán és tisztelettel. — *Utazik...*

A kapuban szinte beleütköztem az emeleti lakó tizenkét éves kislányába, Nellibe, aki mindeddig úgyszólván sohasem vett észre, nemhogy — titokban bármennyire szerettem volna — beszédbe ereszkedett volna velem. Most azonban mosolyogva megszólított:

— Hova? Hova?

Éreztem a torkomban a szívem dobogását, valami nagyon okosat szerettem volna mondani, de alig leheltem a hangokat:

— Utazom...

— Böröndjével tényleg úgy néz ki — mondta vidáman, — de hová?...

— Vasúton... — s éreztem, hogy hirtelen nagy meleg önt el s a fülem tövéig pirulok. Meggyorsítottam a lépteimet, mint aki attól fél, hogy lekési a vonatot.

— Szerencsés utat... — hallottam még, — rólam meg ne fedkezzenek és küldjön majd egy anzikszot..

Egész nap aztán az motoszkált a fejemben, hogy mi is az az anziksz.

A pénztár előtt, mint rendesen, nagy tolongás volt. Félénken állottam a sor végére. A tömeg sodort magával. Már ott álltam a kis ablak előtt s bentről valaki nyersen rámriparkodott:

— Milyen jegyet óhajt fiatal úr?

A torkom összeszorult. Mintha hirtelen valami nagy bajba jutottam volna, amiből nincs menekvés. Kínosan teltek a másodpercek, mögöttem zúgolódni kezdtek már. Végre, nagy nehezen megszólaltam; magam sem ismertem a hangomra, mintha a föld alól szólt volna valaki:

— Kérek szépen... egy... egy... vonatjegyet...

— Azt mindjárt gondoltam, hogy vonatjegyet, — mordult fel az előbbi hang, — de *hová* akar utazni? Gyorsan ám, mert más is utazni akar!

Magamon éreztem a körülöttem állók könyörtelen, vizsgálódó tekintetét s alig bírtam kinyögni:

— Valahova... falura... vagy városba... szeretnék...

— Állj félre fiam az útból, csak akadályozod a forgalmat! Nézze meg az ember! Nem érek én rá veled foglalkozni!...

Istenkém, csak még most sikerüljön baj nélkül innen kijutnom, most talán még át is adnak a rendőrnek és le is fognak csukni... De már sodort, egyre sodort magával kifelé a tömeg és mikor halálos szegyenem kissé enyhült és körül mertem nézni, láttam, hogy senkisé ism törődik velem. Hála Istennek. Szinte szaladtam a kijárat felé.

Kint, túl a pályaudvaron, túl a távolba futó sánpárokon, letelepedtem a zöld fűre. Langyosan sütött a nap és egy kis apró szél is lengedezett.

— Mégis csak jobb itt, mint a vonatban — állapítottam meg magamban. Ott a sebességtől még el is szédülhet az ember... Velem is ki tudja mi történt volna... — Közben nem egyszer a pályaudvar felé tekintettem, mint aki nem hiszi, hogy ilyen könnyen megúsza a dolgot. Bizonyára figyel valaki...

Estefelé volt már, mikor hazafelé indultam. Lassan, lehajtott fejjel baktattam végig az utcákon és befordultam a kapun. Amitől azonban útközben félttem, bekövetkezett. Ahány gyerek volt a házban, mind kint játszott az udvaron és mikor megláttak, egymást taszigálva rohantak felém, körülfogtak és kérdésekkel ostromoltak:

— Már megjöttél? — Milyen volt? — Nem hoztál valamit? — Mesélj! — Nem féltél egyedül?

Még Nelli is előjött a nagy zsvajra és kíváncsi, kérdő szemekkel bámult rám.

Pár pillanatig csak álltam és úgy gondoltam, hogy meg kell mondanom az igazat. De mikor mégegyszer körülnéztem, egyszerre magam sem tudom, hogyan történt, beszélni kezdtem:

— Piros bársony ülések voltak abban a szakaszban, ahova felszálltam... Mellettem egy dúsgazdag, öreg szakállas bácsi ült, arany órája volt és beszélgetni kezdett velem... Nagyon kedves volt hozzám, később elővett egy nagy tábla csokoládét és megkínált vele. Olyan finom csokoládé volt ez, amelyet még életemben nem is ettem... Sokmindent kérdezett tőlem az öreg bácsi és én válaszoltam neki. Megkérdezte, hogy mit szeretek legjobban és én megmondtam, hogy a könyveket, de hogy itthon csak este olvashatok, amikor lekuporodom a zsámolyra és kinyitom a sparihert ajtaját, merthogy petróleum kevés van, de a tűz világa mellett olvashatok. És azt is megkérdezte, hogy mi leszek, ha nagy leszek? És én megmondtam, hogy nagyon sokat akarok tanulni és hogy olyasvalaki leszek, aki a csillagokkal foglalkozik... Sok állomáson megállt a vonat és egyszerre csak felállt az öreg bácsi, hogy ő kiszáll most már a következő állomáson. Éshogy nem kísérném-e el, legalább vinném a kézitáskáját. Én persze örömmel vállalkoztam és így le is szálltunk. Egy hosszú faszorban mentünk egy darabig, amikor egyszerre elötűnt egy tó, annak a partján egy gyönyörű tornyos kastély... — Itt lakom én, — mutatott rá az öreg bácsi és én alig bírtam magamba fojtani a csodálkozásomat. Egy kis hidon vezetett keresztül és akkor már ott is voltunk a kastély kapuja előtt. Egy gyönyörű terembe értünk és abból sok, más terem nyílt. Olyan volt az egész, mintha álmodtam volna... Aztán a bácsi bevezetett egy szobába, ahol a falon köröskörül csupa pole volt és azokon rengeteg sok könyv. Soha én még annyi könyvet nem láttam egy csomóban... És a bekötésük is csupa ezüst meg arany... És itt azt mondta, hogy csak keressem ki magamnak azt, amit akarok és üljek le akármelyik karosszékbe, senki sem fog háborgatni az olvasásban. És ezentúl bármikor eljöhettek majd hozzá és ő segíteni akar nekem, hogy igazán az lehessenek, ami szeretnék...

Körülöttem a gyerekek szájátva hallgattak és én a mesélés látától kipirulva nagy lélekzetet vettem. Akkor láttam meg, hogy anyám sovány kis alakja is ott áll a konyhaajtóban s nagy szürke szemével elámulva néz rám. Erre hirtelen, mintha elvágták volna a hangom, félrelöktem magam előtt a gyerekeket és pár lépéssel bent termettem a konyhában. Becsuktam magunk után az ajtót, anyám megölelt, mintha világszerte utról érkeztem volna s mikor

a szemébe néztem, úgy éreztem, hogy neki hiába mondanék akármit, ő már úgyis mindent tud... A koffer kiesett a kezemből s belőlem egyszerre kitört a sírás. S oly jó volt, hogy ő nem kérdezett tőlem semmit, de semmit, csak simogatott, egyre csak simogatott...

Molnár Mikály

PILINSZKY JÁNOS:

NE FÉLJ

Én megtehetném és mégsem teszem,
csak tervezem, csak épphogy fölvetem,
játszom magammal, ennyi az egész:
siratni való inkább, mint merész.
Bár néha félek, hátha eltemet
a torkomig felömlő élvezet,
mi most csak fölkerődző fürtelem,
mi lesz, ha egyszer mégis megteszem?
A házatok egy mocskos éjszakán,
mi lenne, hogyha rátok gyujtanám?
Hogy pusztulj ott és vesszenek veled,
kiket szerettél! Együtt vesszettek!
Előbb örökre megnézném szobád,
elüldögélnék benn egy délutánt,
agyamba venném, ágyad merre van,
a képeket a fal mintáival,
a lépcsőt, mely az ajtódig vezet,
hogy tudjam, mi lesz veled s ellened,
a tűzvész honnan támad és hova
szorít be majd a lázadó szoba?
Mert égni fogsz. Alant az udvaron
a tátott szájjal síró fájdalom
megnyílik érted, nyeldeklő torok:
hiába tépsz föl ajtót, ablakot!
A túlsó járdán állok és falom,
gyapjat növeszt a füst a tűzfalon,
gyulladt csomóba gyűl és fölfakad,
vérző gubanc a szűk tető alatt!
Mi engem ölt, a forró gyötirelem,
most végig ömlik rajtad, mint a geny,
sötét leszél, behorpad néma seb,
akár az éj s a lelke odalent,
hol mozdulatlan várom, míg hamu
és szürke béke lesz a háború,
aztán zokogva elsiratlak ott,
mint kárhózatban társát a halott.
Igy kellene! De nem lesz semmi sem.
A pokolban is meglazult hitem,
vigasztalást a játék sem szerez,
az éjszakának legmélyebbje ez.
Hogy átkozódtam? Vedd, minek veszed.
Nem érdekelsz, nem is szerettelek.
Aludj nyugodtan, igyál és egyél,
s ha értenéd is átkaim, ne félj.

NAGY SZENT BERNÁT:

AZ ÖRÖK BÖLCSESÉG HIMNUSZA

Jézus, a rád emlékezés
Szívbeli víg örvendezés,
De jobb a jelenléted és
Édesebb mint a drága méz!

Szebb dallamok nem zengenek,
Nincs ének, amely szebb lehet,
Se gondolat, mely kedvesebb,
Mint Jézus a te szent neved!

Annak remény, ki vezekel,
A bünt kegyesen veszed el,
Látod, ki sírva vezekel,
Hát még akit te vezetel!

A nyelv beszélni együgyű,
Leírni nincs elég betű,
Az tudja csak, ki benne hű:
Szeretni őt mily gyönyörű!

Jézus, hőmpolygó szerelem,
Vágyódom érted végtelen,
Jézus, te édes méz nekem,
Örök gyümölcsőm, életem.

Jézus, királyi szeretet,
Te valóban legkegyesebb,
Te százszor-édes, nincsenek
Szavak, kik méltón zengenek.

Jézus, mennybeli sugarunk,
Fülünkön édes hallanunk,
Szájunkon mézes vallanunk,
Te drága égi harmatunk!

Kegyes Jézus, engedd nekem
Szerelmeddel megtellenem:
Színedben is te légy jelen,
Hadd lássalak szent fényeden.

Jézus, a lelket mennybeli
Gyönyöröd úgy nevelgeti,
Hogy éhes nő veled teli
És új lakomád kell neki.

Éhes, ki ette ízedet,
Szomjas, ki itta vizedet,
Más óhaja nem is lehet,
Csak Jézusért azért eped.

Szólitalak ezerszer én,
Jézusom, jössz-e már felém?
Vigalmad mikor lesz enyém?
Részemet mikor veszem én?

Jézus, fölséges irgalom.
Gyönyörűségem, vigaszom,
Jóságod föl nem foghatom,
Jegyezz meg minden tagomon.

Szeretni Jézust jó nekem,
Egyebet nem reméllenem
S elveszíteni életem,
Hogy egészen övé legyen.

Oh, Jézus, te legkegyesebb,
Te biztatod, ki keresett,
Sok könnyem érted kesereg,
Kiáltozom szent nevedet.

Ahol vagyok, minden helyen
Jézust lesem, hogy megjelen.
Ha örvendezve meglelem,
Ha boldogan megölelem!

Amit kívántam, már enyém,
Minden reményem megnyerém,
Jézus szerelmes kebelén
Szívem tüzeben égek én.

Ha Jézusod így szereted,
Nem olthatod ki tüzedet,
Nem hamvad el, nem kevesebb
De lángolóbb és hevesebb.

Jézus, te napnál fényesebb
És balzsamnál is édesebb,
Az édesnél is mézesebb
És mindennél fölségesebb.

A léleknek vigalma vagy,
A szeretet te vagy magad:
Az égbe megyek általad,
Ki értünk áldozád magad.

Jézus, bocsánat mestere.
Te üdvösség ígérete,
Kegyesség drága kútfeje,
Szívünk egyetlen kedvese.

Jézus, te béke hercege,
Nincs értelem, mely értene,
De légy elmém vezére te,
Téged kíván, te légy vele!

Jézus, az égi seregek
Örökkön áldva zengenek:
Te add a földnek kincsedet,
Az Istennel békíts te meg.

Az égbe Jézus fölmene,
Hol Atyja mellett van helye,
És vitte szívemet keze,
Az égbe együtt ment vele.

Örökkévaló Bölcsesség,
Örök dicsőség zeng feléd,
Szintúgy Atyáét, Lélekét
Zengesse minden nemzedék.

Horváth Béla fordítása

THURZÓ GÁBOR:

SZINHÁZI KRÓNIKA

Kisfaludy vígjátékai óta szereti a magyar közönség az életképeket: egy-egy szerény, vékonyan sodrott mesén mulatságos vagy érzelmes, jellemző vagy különös zsáner-alakokkal. Ebbe az „iskolába“ tartozik a neves erdélyi novellista, *Molter Károly*, első színpadi műve, az „*Örökmozgó*“ is. Meséje édes-kevés, — s akár egy Kisfaludy- vagy Szigligeti-vígjátéknál: nem is fontos. Egy ifjú erdélyi ezermesterről szól, aki feltalálja az inkább vidám, mint gyakorlati jelentőségű flekkensütő örökmozgót s egy csapással a kisváros legnevezetesebb embere lesz. Az örökmozgónak eleinte jelképes jelentősége van, ezt azonban később elfelejti az író és a darab két-harmadában hősnének édes-kevés szerelmi történetével, boldogulásával és szerelmi révbejutásával szórakoztat. De a mese nem is fontos: Molter Károly kitűnően látja meg a kisváros furcsa figuráit, kevés színnel jellemzi őket és ért ahhoz hogy színpadilag — de nem drámailag — hatásos epizód-jelenetekbe terelje őket össze. Így aztán meleg derű, jókedvű irónia, harmatos érzelmesség gyönyörködteti a közönséget, amely Molter esetében igényes író kezéből kapja, amit az efféle életképektől, bájos idillektől kapni szokott. Ez az igényesség aztán ki is emeli az „*Örökmozgó*“-t mai színpadi életképeink átlagából. A figuráknak hitelük van, a jelenetek izeseek, a szerelmi hercehurca andalítóan mértéktartó. Szép és kellemes este, jól szórakoztat, s ha nyomot nem is hagy az emberben, kiséideig ottmarad szívében valami finom derű. A *Nemzeti Színház* színészei, — sokszor bebizonyosodott már — az ilyen fél-polgári, fél-paraszti miliőben érzik magukat legjobban, s a kitűnő epizódista-gárda itt van elemében. Élükön *Bodnár Jenő* uraskodó, ravasz és vajszívű kocsmárosa áll: egy-egy mozdulata, tekintete remekül jellemz, — ez a figura, ahogy mondani szokták, „az életből van el-

lesve“. *Pethes Sándor* savanyú városi uraságot, *Kürthy György* nagyhangú vidéki polgármestert, a karikatúrában mindig izléseket nyújtó *Ungváry László* kétbalkezes ügyvédbojtárt, *Rajczy Lajos* mogorva, de aranyos ügyvédet játszik — mindegyik kitűnően. *Jávor Pál* a főszerepben most is telivér férfi és *Mészáros Agi* tündéri kedvességgel elevenít meg egy kis erdélyi tündért. *Szilassy Gyula* rendezése jó tempót diktál és ügyesen fogja egybe az epizódokat.

*

A spanyol vígjátékirodalmat színházaink mindig kicsit mostohán kezelték. Ebből a gazdag kincs-tárból az utóbbi időben csak *Moreto* elmés *Donna Diánája* került elénk. *Tirso de Molina* „*Zöldnadrágos lovag*“-ja bemutató, — mindenestre kicsit elkésve, az író születése után közel háromszáz esztendővel ismert meg bennünket egy színpadhoz remekül értő, furfangos észjárású színpadi ezermesterrel. *Tirso de Molina* nem volt nagy író, mégcsak nagy vígjátékíró sem, nincs benne semmi Molière éles iróniájából, a shakespearei vígjátékok finom költőiségéből és mélabújából, — nem akar mást, mint a vásári *commedia dell'arté* mutatványosai: ismert helyzetekkel, ismert ötletekkel elszórakoztatni. Vígjátékában nincs igazi költőiség, igazi morál és igazi életbölcesség, — de van egy jó adag színpadismeret, viccesség, kedvesség, remekül tudja forgatni figuráit, — bábjáték-figurák ezek persze mind — ügyesen élez ki egy-egy mulatságos helyzetet, frissen pergő, tréfásan csattanó verseket — magyarra *Lendvai István* fordította őket — ad színészei szájába. Valami bájos üdeség árad ebből a darabból, néha szeretnők, ha a báb-figurák egy-egy recitativó után fűge áriákat, érzelmes kettősöket énekelnének. Esményi vígjopera-szöveg, — Mozart „*Szök-*

tetésének“ zenéje nélkül. A színészeknek nem sok feladatot ad Molina: kedvesnek, talpraesettnek, „jellemzetesnek“ kell lenniök, tudniok kell a gyors versmondás titkát, a friss mozgást, az alakítás és jellemzés elegáns könnyedségét. Ha ez megvan, akkor Tirso de Molina igénytelen barokk vígjátékának minden bája érvényesülhet. A *Nemzeti Színház* előadása középúton van a reinhardti bábjáték (talán emlékszik még valaki a vendégszínházakon nálunk is bemutatott „Két úr szolgálja“ bábjátékos gráciájára!) és a shakespearai kosztümös vígjáték között. Egyszóval: nem közelíti meg a Donna Diana bravuros könnyedségét és harmóniáját, de nem laposodik el, nem is lesz vontatottá. *Szörényi Éva* érzelmes lényéhez nem nagyon illik a fiúnak öltözködő szerelmes spanyol lány kalandos természete, de jó színészi munkával megoldja feladatát s már az is érdeme, hogy csak ritkán kívántatja meg velünk ugyanebben a szerepben — Bajor Gizit. *Uray Tivadar* mihaszna bölcselkedő inasában a Figaro szelleme érződik, *Ungváry László* szele- verdi gavallérja mulatságos, *Pataky Jenő* kedves és kamaszos a hopponmaradt udvarló figurájában. *Olíthy Magda* pompásan ábrázolja mindig az ostobácska, pergő nyelvű leányzókat és *Maklárny Zoltán* a tenyeres-talpas vígjátéki szolgaleányeket. Egyedül *Garamszeghy Sándor* vaskos spanyol ura, — a schilleri Don Carlos udvarából! — és *Bornemisza Éva* kelletlen hangú Claraja ütött ki az előadás pergő egységéből. *Németh Antal* rendezése kifogástalan.

*

„Két boldog hét“ minden nyárpolgári asszony szíve vágya, — *Fendrik Ferenc* megcsalt asszonyfigurájának sem kíván mást megadni a leánya, mint ezt a boldog két hetet, — tengerrel, pálmákkal, napfényvel, — egy abbaziai szalodában. Amilyen szokványosan indul el a darab, olyan szokványosak a további fordulatok is: az asszony találkozik a Nagy Szenvedéllyel, a kislány a Nagy Szerelmmel, — de persze az asszony rezignál és hazamegy hűtlen férjéhez sütni-főzni, gombot felvarrni,

a szeleburdi kislány pedig boldog lesz szerelmese oldalán. A téma nem új, de ez talán nem is baj: a színpadi történetek meséje ritkán szokott újat adni. De baj az, hogy *Fendrik* meglehetősen olcsón, higan, unalmasan bonyolítgatja a mesét. Szokványos figurák, szokványos hangulat, — a darab olyan, mint egy készvenett kabát, amelyet csekély átalakítással egy Góliát éppúgy tud viselni mint egy törpe. *Fendrik* nyilvánvalóan *Molnár Ferenc* babéira pályázik, de mondanunk sem kell, hogy a kitűnő írótól csak a külsőséget tanulta el, igazi lényegéhez hozzá sem ért, s amit a magáéból adott hozzá, az jelentéktelen és főleg érdektelen. Nem sok értelmét láttuk, hogy ez a darab, amely a maga problémáival és mondén légtöréssel egy kisvárosi „ősbemutatón“ bizonyára zajos sikert aratott volna, pesti színpadra került. A *Vig-színház* előadása sem segített ezúttal sokat a darabon, s végeredményben a színészek nem is nyújthattak sokat. *Somlay Artur* a világljáró, őszes halántékú, csaldótt drámaíró játessza, — feladat ez Somlaynak? *Lázár Mária* az első felvonásban perkálban és szöveg nélkül, a második és harmadik felvonásban párizsi modellekben, — ugyancsak kevés szöveggel, — mit csinálhat egy ilyen figurából *Lázár Mária*? Egyedül *Kelemen Éva* mutathatta meg oroszlánkörmeit egy eléggé hálás, de tartalmatlan naiva-szerepben, melynek kamaszos-friss temperamentuma nem nagyon illik a tehetséges fiatal színésznő ábrándos alap-természetéhez.

*

Ritkán várta nagyobb kíváncsisággal kritika és közönség kezdő író darabját, mint a filmről és folyóiratokból ismert, sőt többé-kevésbé a kelleténél jobban ismert *Kerecsendi Kis, Márton* első színpadi művét, „Az első“-t. Ugy képzeltük, hogy ez a népi író, — akinek eddigi jelentkezései sok tehetséget mutattak, — újat hoz a színpadra, betekintést enged a nép világába, friss hanggal lép meg, s egyáltalában: színpadon is hitelesíti, amit eddig félig propagandisztikusan, félig költői hitellel hirdetett. „Az

első“ nem váltotta be ezeket a reményeket. Az íróban van tehetség, a színpadi hatás külsőségeihez is ért, de témáját nem tudja össze-fogni, túl sok szálát markol és minduntalan elenged egyet-egyét. Így darabja eléggé összefüggéstelen, de mutatós epizód-jelenetek sorozata, minden egyéniség híján. Kerecsendi Kiss témájának szociális színeit meglehetősen nyersen veti fel, darab-szerkesztése a fiatal Hauptmann naturalista drámáinak epizódot epizódra építő konstrukciójára emlékeztet, azzal a különbséggel, hogy Hauptmannnál a drámai feszültség epizódról epizódra nő, nála pedig csökken. Figuráiban nincs semmi új, semmi érdekes, — ismerjük az indulatos asztalosmestert, a meddő feleséget, a megejtett falusi leányt, az arany-szívű meglett férfit, a káráló anyózt. Hogy a figurák ismerősek, talán nem zavarna, ha Kerecsendi Kiss egy-két egyéni szint adna nekik. De egyéniségnek, sajátos hangnak nem sok nyomát találjuk a darabban. Az epizódok tetszetősek, — ezt érdemének kell elismernünk, —

de hiányoljuk azt, hogy az írónak nem volt áttekintése a drámai egésze, problémáját nem oldotta meg, csak egyszerűen elvágta. Mindezt egybevéve: rokonszenves kísérlet ez a bemutatkozás, — semmi több. Csak ezután várjuk azt a művet, melyben Kerecsendi Kiss igazi drámaírói képességeiről meggyőződhetünk. Az *Uj Magyar Színház* pompás szereposztásban sietett a szerző segítségére. *Páger Antal*, aki rendezte is a darabot, erővel formálta meg az asztalos passzív figuráját, *Dayka Margit* a meddő feleség szerepében méltó volt „Henschel fuvaros“-beli Hannéjához, *Bulla Etma* tiszta színészi eszközökkel oldott meg egy nem nekilvaló feladatot, *Juhász József* gazdag részletmunkával, de kelletnél több érzelgősséggel, állította élénk egy öregedő, szerelmes frontharcost. Körülöttük a rengeteg epizodista szép és színvonalas munkát végzett, — a színház legbecsületesebb produkciója ez az előadás ebben az évadban.

Thurzó Gábor

E L V E K É S M Ű V E K

NÉPISÉGTÖRTÉNET ÉS TUDOMÁNYOS DIVAT. — A történettudomány a szemünk előtt megfiatalodott. Nemrég — amikor az iskola padjaiban még tantárgyként tanul-tuk — nem érdekelte egyéb, mint a hatalmi erők szüntelen játéka, az uralkodók trónralépte és halála, a háborúk és békék végtelen sora, a külpolitika eseményei és a diplomácia játéka. A történettudomány, az átlagember képzetében, szét-esett a hadjáratok kusza szövevé-nyévé és Napoleon koalícióira vagy a harminc éves hadjárat csatáira gondolt a rossz diák, mint valami-lyen háborzongató kérdésre. Így volt ez hosszú időn át, míg a törté-nelem a saját erőiből meg nem fiatalodott. Észrevette, hogy az uralkodók tetteit, a csatákat és diolo-máciákat mindig kevesen irányítot-ták és ezek mögött a hideg évszám-ok mögött minden korban milliók éltek névtelenül; milliók éltek, mint jobbágyok, polgárok vagy ne-

mesek anélkül, hogy csatát nyertek vagy követségben jártak volna. Életük talán kevésbé érdekes, mint az uralmon lévő keveseké, nagy tetteket, kalandokat és izgal-makat hiába keresnők benne. De életük sorsát még ezren meg ez-ren osztották: övék a többség.

Igy született meg a tudomány új irányzata, a társadalomtörténeti és hatása mintegy huszonöt éve figyelhető meg a magyar szellem-világban. Legnagyobb szabású alkotása kétségtelenül Székfű Gyula magyar története volt, ami teljes mélységében lemérte az évszázadok szerint változó magyar életet. Egyformán foglalkozott a jobbágyok és nemesurak életformájával és nem tartotta méltatlannak, hogy a cifra szúr, az alföldi tanyarendszer vagy a budapesti bankvilág kiala-kulásával foglalkozzék. Minden ol-vasója úgy érezte: helyesen tette, hiszen mindez egy-egy színfolt a magyar élet spektrumában.

Szekfű Gyula egyénisége rányomta bélyegét az új módszertanra és hatása, kisebb vagy nagyobb mértékben, meglátszik mindenkin, aki ma magyar történettel foglalkozik. Meglátszik Mályusz Eleméren is, tudományunk egyik legkiemelkedőbb munkásán, akit pedig gyakran szoktak úgy emlegetni, mint Szekfű Gyula vitatkozó társát. A életteljes történetiszemlélet, a művészi előadásmódra való törekvés, a történeti események szellemi és társadalmi eredőinek bonyolítása egyaránt Szekfű Gyulára mutat, mint mesterre és tőle Mályusz inkább csak elvekben — tegyük mindjárt hozzá: legtöbbször politikai elvekben — tér el. Protestáns és katolikus szemlélet, a Habsburg kérdés, napjaink szellemáramlatainak a megítélése: ezekben különböznek és vitáznak; de a történelmi módszer kétségtelenül közös, a szekfűi.

Legjobban bizonvítja ezt az előtünk fekvő két kötet, az új magyar történettudomány jelentős alkotásai. Az egyiknek a szerzője, Szabó István (*Szabó István: A magyarság életrajza*, Történelmi Társulat kiadása) Mályusz iskolájának idősebb és nagymunkásságú tanára. A kissé romantikus hangzású cím alatt a magyarság biológiai történetét igyekszik felvázolni csekély előmunkálatok után nehéz, de sokat ígérő vállalkozásba fog. Előadását a honfoglaló magyarság faji és nyelvvi összetételének vizsgálatával kezdi, hogy azután rendre figyelemmel kísérje, miként növekedett vagy fogyott kárpáti hazájában a magyar nép; milyen népeket és törzseket talált itt már megtelepedésekor, milyeneket hívott be békés lakótársaként vagy milyenek törtek be erőszakos hódítóként; hogyan éltek egymás mellett a nemzetiségek és hatásukra mennyiben változott a magyarság faji összetétele, élete.

A munka hőse tehát egy merőben elvont fogalom, azt vizsgálja a szerző. Eseménytörténetet nem kap az olvasó, a magyar história eseményeit már ismernie kell annak, aki a könyv tanulmányozásába fog; itt vándorlásról, telepítési terüetről, nemzetiségi kiváltságról, népi határvonalról esik csak szó. Történetünk nagy és lelkesítő hőseinek

még csak a neve sem szerepel, de helyette tarkán kavargog a magyar, vallon, morvaszláv, ruién, tót, román, horvát stb. nemzetiség neve, amelyeknek útját és elhelyezkedését a tudós szerző pontosan kirajzolja.

A másik kötet (*Erdély és nénei, szerk.: Mályusz Elemér, Franklin Kiadás*) nem ilyen egységes munka. Tizenegy tanulmányt tartalmaz és íróik sorában a magyar tudósnevezdek idősebb tagjai (mint Alföldi András, Kniezsa István, Pukánszky Béla, Bíró Sándor) és Mályusz Elemér fiatal tanítványai egyaránt szerepelnek. Könyvük hőse Erdély, a magyar Skócia, a regényes és titokzatos sorsú tartomány. De a szerzőket nem a várak és fejedelmek sorsa, nem a jósika-miklósi hangulat érdekli; hanem a helyneveket vizsgálják, a nemzetiségek elhelyezkedését Erdély hegyei és völgyei között. A székelyek eredetének izgató kérdését, a gógös szászok betelepülését vagy a román álmok és valóságok közti különbséget írják le, nyomozzák, kutatják és munkásságuk nyomán élettel telik meg a változatos felszínű tartomány. Látjuk, amint a honfoglaló magyarok előtörnek a folyóvölgyekben és megszállják a Mezősöveget, amint a székely határornepek irtásba és településbe kezdenek, amint a szászok kalmárkodnak és a románok szüntelen vonulatban futnak át a kárpáti határokon a jobb sorsot jelentő magyar uralom felé. Ezt a nagy tablót írják le a szerzők a tudomány hüvös és száraz szavaival.

A két kötet ilyen formában is elárulja hogy az új irányzat korunk két alapproblémáját igyekszik megragadni a nemzetiségi és a társadalmi kérdést. Mindkettőnek az eredői a multba nyúlnak vissza, ezek felderítésére a történettudomány hivatott és helyes, ha tárgyilagos, elfogulatlan módon hozzájuk nyúl. A tudománynak az élethez közel kell járnia, mert holt és száraz diszciplinákat ideges világunk meg nem tűr.

Ámde sajnálnunk kell, hogy Mályusz Elemér „népiségtörténeti”-nek nevezte iskoláját. Sajnálatos, mert egy divatos, politikai — sőt pártpolitikai — fogalmat képesolt össze a történelemmel. Már pedig a tör-

ténelmet, ami évszázadok óta nemzeti tudomány magyar földön és ami kultúránk egyik legértékesebb kincse, sem módszereiben, sem nevében nem szabad divathoz, pártokhoz és politikához kötni. Divat és párt elmúlik, a tudomány megmarad. A tudósok munkáját hosszú idő múlván is előveszik és használják, ha politikai elhelyezkedésük már régen lejárt és elavult.

Kósa János

HONORÉ DE BALZAC: A VÖLGY LILIOMA. (Révai.) — Akik Balzac híres regényeit, a *Szamárbórt*, a *Seraphitát*, vagy a *Goriot apót* ismerik, nem lepődnek meg, ha a *Völgy liliomában* ismét azzal a másik Balzac-kal találkoznak, aki realizmusba tudta ömleszteni misztikumát, romantikáját. Mert tagadhatatlan a romantikus elemek döntő szerepe ebben a műben: jellemi, cselekménye, egyetlen szenvedély aprólékos megrajzolása — s milyen szenvedély! — mind a valóság gondos kutatójának égbelendüléséről, a realitások imaginárius átéléseiről tanúskodnak. Ami megfogta az író-t s az olvasóban is kitörülhetetlenül nyomot hagyott, kétségtelenül elvont, szinte szentimentális ízű rajongás. Hogy mégsem lett a regénné kényes témáiból valami *Fanni hagyományai*-szerű szírupos szépelgés — ez Balzac tömör, kemény realizmusának igazi fémjelzése. A kénves, veszélyes örvények felé rántó szenvedélyt irányítani tudja, s bár minden sora lelkéből lelkedzett, egy percnyi kétely után nyilvánvalóvá lesz: ez az író ura anyagának, kedve szerint formálja — s ösztönösen mindig a legművészibb kifejlődés felé. Pedig mindenkép a legnehezebb oldaláról fogja meg dolgát: egy lélek egész átalakulását vállalja, egy idill tragédiává formálását mesteri érzékkel valóítja meg. Három műfaj is ölelkezik ebben az egy regényben: hangulata, alapszíne, a legtisztább líra, cselekményének nyugodt fenéke, bőséges áradása a született epikust dicséri s jellemábrázolása, a lelki fejlődés céltudatos, kemény vezetése, a legnagyobb drámaírók is dicsőségére válnék. Még arra is van ereje, hogy utolsó lapjai valami fanyar spleent öltve

forduljon el a kész remekműtől.

Mégis, nyugodt szívvel állíthatjuk: minden erény ép ott nyilatkozik meg, ahol legnagyobb szükség van rá. Az egész regény lehellet-szerűen finom tud maradni a veszedelmesebb kanyargók között is. Aránylag egysíkú, koncentrált cselekménye a mesterkedés minden kísérletét könnyedén lökheti félre — végtelenül egyszerű eszközeivel jobban tud hatni, mint korunk legbizarabb légkörű best-sellerjei. S ami legsodálatosabb jele Balzac lángelméjének: érintetlenül suhant át egy viharos századot. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy problémája mai — ennél jóval több: örök.

Egyszerűsége, két-három főalak variálásában, végtelen sok oldalról történő megrajzolásában áll. Jellemzetes tud lenni néhány sorban is, ha kell — de regényérzéke meglátja, itt nem elég ez a rövidség: az egyrétű cselekményt sokrétű jellemábrázolással, a lírai lágy-ságot a realista rajz aprólékos pontosságával kell kompenzálnia. Így lesz a regényből — szépségein túl — olyan mintaszerű arányos építmény, melynek minden kis alkotórésze önmagában is szinte szimmetrikus egység. Akár *Mortsauf grófnő* csipkeszerűen finom lélekrajzára gondolunk, akár *Félix de Vandenesse* vergődésére — önmagukban, önmagukért is mesterek volnának — így, egy csúcspontra vezetve a legmagasabb, öntudatos regényszerkesztő művészetet jelentik.

Hogy mennyire nem a mai közönség számára íródott *A völgy lilioma*, ékesen példázza stagnáló, nehezen mozduló cselekményének szála. Igen, ebbe a könyvbe bele kell olvasnia magát az olvasónak, hogy meglássa igazi szépségeit. A remekmű nem tárul ki mindig — szemérmes mélységekbe rejti drágaköveit. Ennek a tartózkodó indításnak azonban ép a tétovázó, bizonytalanokdó jellemeiben találjuk magyarázatát.

Igy, amint van, egyik legszebb példája az aránylag mindennapi, közönséges témák remekművé alakításának — csak a jellemek különleges, logikus fölépítése által. Egyszerűbb eszközökkel aligha dolgozhatott volna Balzac — s ép eb-

ben az egyszerűségben átmentett hihetetlen feszültség teszi az író egyik legméltóbb emlékévé ezt az igazi, emberien megragadó regényt.

Benedek Marcell szép bevezetője és finom, stílusos fordítása méltó tolmácsolása volt a francia regényirodalom egyik legsúlyosabb művének.
Vidor Miklós

LAKATOS VINCE: ÁRVA NÉPEM. (Budapest, Stádium, 224 l. 8°.) — Szerzőnk legrokonszenvesebb népi írónk egyike. A Kiskúnság sivár homokos vidékének szülötte, neveltje és mint író, földjének, népének védőügyvédje. Mert mindenképpen rászorul ez a föld és ez a magyar nép a védelemre, a gyengéd istápolásra. Nyomorai és gondjai majdnem akkorák, mint a pusztáké és a pusztaiaké. A jövő nagy kérdései előtt ugyanolyan riadtan, szinte tehetetlenül állnak, mint azok, hiszen a múltjuk egy, a gyökerük közös, tragikus magyar múlt, ősi népi gyökér.

Lakatos Vince könyve novellák, életképek, hangulatacikkék és védőiratok gyűjteménye. A műfajuk különböző, a tárgyuk, a hőseik, a hangjuk és a szándékuk azonban valamennyinek azonos. Az írások minden sora a kiskúnsági tanyák sajátos, rejtett életébe világít bele. A művészet éppen abban van ezekben az írásokban, hogy a szerzőnek annyi színe van ez alapján véve álló, nagyjából kötött s kevés mozgású világ megfestésére. Más színekkel vetíti elénk az áthatolhatatlannak látszó, vastag hótakaróba burkolódzó téli csendet és egészen másokkal a nyár szaharai forróságát. Különös ízű szavainak segítségével új meg új színekkel festi a tanyai nép apraját-nagyját, életmegnyilvánulásait, örömeiket és bánataikat. Hiszen annak vannak csak igazán bőviben. Így a könyv minden írása él és mozog előttünk.

Mint olvasmány, bár természeténél fogva az ismételtetés veszélve fenyegeti, mégis egyike a legérdekesebbeknek. A szerző jószándékú, nemesiörekvésű ember és nem erős írói egyéniség. *Dénes Tibor*

BISZTRAY GYULA: SZINHÁZI ESTÉK. (Egyetemi Nyomda kiadása, 1942.) — A kitűnő kritikus színházi beszámolóinak ez a gyűj-

teménye aránytalanul többet nyújt, mint amennyit szerény címe ígér a be nem avatottaknak. Mert nemcsak egyes darabokhoz és előadásokhoz tapadó bírálatokat talál az olvasó ebben a világosan és változatosan tagolt kis kötetben, nemcsak azokat a kritikákat kapja benne, amelyeket a legutóbbi évtized során évről-évre vezetett színházi naplóiban a „Magyar Szemle“ hasábjain jelentetett meg a szerző, hanem gazdag dramaturgiai tapasztalatai és nagyszabású színházpolitikai, és kultúrpolitikai meggyőződései is utat találnak benne a színház nagyközönségéhez.

„Két évtized (1910–1930) színházi mérlege“ vezet be a könyvet és gondoskodik annak a helyzetképnek a fölvezetéséről, amelynek az erőtenyezői és színei tovább működtek és tovább hatottak a szóbanforgó tíz esztendő színházi világában is. A történeti előzményeknek e tömör és találó összegezése után következik külön fejezetekként az összefoglaló beszámolások a tíz színházi évről (1930-tól 1940-ig), amelyeknek már a fejezetcímei is kiemelik az egyes színi évek legjellemzőbb tüneteit. A közbeekelt rendkívül tájékozott, bátor és elvhű tanulmányok a színháznak és a kritikának, valamint a színháznak és a közönségnek a viszonyáról, továbbá Madách színvonalának érvényesüléséről kellemes változatosságot visznek bele a könyv fölépítésébe. Két esztendő (1933–35) magyar hangosfilmjeinek a bírálata, úgyszintén a színházról írt pár könyv ismertetése zárja le a kötet anyagát.

Már most a kritikus, aki ezekben az évvégi beszámolóiban hangját hallatja, azonkívül, hogy sokoldalúan művelt és a színház világában tökéletesen járatos, mindennek előtt meg nem alkuvóan igényes is: a színvonal, a valódi időálló érték embere. Sok megértéssel és hajlékonysággal fordul a kevés jóval biztató évek inkább selejtes, mint egyes termése felé. Bár tud kegyetlen, diszkrétan kegyetlen is lenni nemcsak a klikkek, ízlésírányok vagy a divat dédelgetettjeivel, hanem hivatalos nagyságokkal szemben is, alapbeállítottsága mégis csak a jóindulat, amely már a

féldrágaköveket is megbecsüli, s amely általában „minden jót elmond és sok rosszat elhallgat”. Azzal, hogy a szerzőkön a legokosabb és legtárgyilagosabb kritika se igen szokott fogni, azzal tisztában van, a közönségnek, ennek a végtelenül igénytelen és elvtelen publikumnak a nevelésében, nevelhetőségében ellenben mintha hinne. Így külön magas erkölcsi rangot is biztosít művének éppen ez a tény, az, hogy az író sohasem téveszti szem elől ezt a hősi és utópisztikus célját.

A könyv írói értékei is egészen magasak. Tömör könnyedsége mellett is gondolati súlyosság, tisztult fogalmiság, mértéktartás a díszítményekben, ötletesség, fordulatos és tapintatos szellemesség jellemzi kiváltképpen Bisztray stílusát. Mindenestül négy-öt legjobb színkritikusunk közt foglal máris helyet.

Antal László

IJJAS ANTAL: EMBEREK A KÖDBEN. (*Vörösvári kiadás.*) — Ijjas Antalnak, a többszörös díjnyertes írónak újabb könyvét — teljes joggal — várakozásteljesen veszi kezébe úgy a kritikus, mint az olvasó. S ebben a várakozásában egyik sem csalódik: jó és érdekes könyvet kapott a kezébe, a szó valódi értelmében, akár a kritikus lép föl vele szemben a magasabb színvonal mértékével, akár az olvasó nyúl utána tartalmas szép utáni vágyakozással. Ijjas ezúttal — szokásától eltérően — kis regényének témáját a modern korból veszi és azt mondhatnánk, első pillanatra szinte megtéveszti az olvasót a könnyebb filmekre emlékeztető atmoszféra beállításával. Egy óceánjáró mozgalmasa élete lüktet előttünk, jazz zenekaraival, hárpultjaival, lukezuskabinjaival, egész mondén világával. Köztük felvonulnak a hajó első osztályának utasai, egy internacionális társaság, akiket az óceánjáró a két háború közötti feszült, vészterhes csendben szállít át Európából az Újvilágba. A különféle nemzetiségű utasok közt — mind-egyik fajtájának jellegzetességét hordozva magával — ott van a német jezsuita, az ünnepezt amerikai filmsztár, egy magyar film-

rendező, egy fiatal bécsi hegedűművész, egy francia újságíró, egy amerikai dúsgazdag házaspár, leányával s a milliomosnó hírében álló szépség, gyanus existenciájú udvarlójával.

Látészólag megtéveszthet a tánc és zene közt sodródó szereplőknek felszínes, a társadalmi érintkezés formájának megfelelő jellemzése; túl könnyűnek tűnik első pillanatban a könyv. Akik azonban ismerik Ijjast s tudják, hogy úgy régi korok eseményei s szokásai mögött, mint a modern világ rajzában arra törekszik, hogy a dolgok lényegét sejtse velünk, azok nem csalódnak. Mert mikor a luksushajó ködbe kerül s egy tengerelattjáróval összeütközik s kritikus órák nehéz esendje borul a hajó fölé, akkor valamennyi utasról, valamennyi emberi sorsról leválik a külső máz, a valóság mutatkozik meg, a valódi én leplezetlenül, a szenvedés várakozásteljes és magabizálásra kényszerítő óráiban.

Itt kapja meg Ijjas regénye azt a súlyt és értelmet, mely csupán az igazi író sajátja. A ködben veszteglő, megsérült hajó belsejében összezsúfolt emberi sorsok mesteri ábrázolásával megláttatja velünk a lényegét: az óceán ezer veszélyével körülzárt tehetetlen emberek lelkében milyen hatást vált ki az isteni kegyelem.

Molnár Mihály

SZABÓ PÁL: BÖLCSŐ. (*Turulkiadás, 1943.*) — A népszerű parasztíró regénytrilógiájának két első kötete szokatlan érdeklődést keltett és a kényesebb igényeket is ki tudta elégíteni. E két mű kétségtelen előnye, hogy abban az író következetesen törekedett arra: megmaradjon a mondanivaló epikai köntösébe öltöztetésénél. A Bölcső várakozásunkat teljesen kielégíti, ha pusztán abból a szempontból tekintjük, mennyire tud megmaradni abban a környezetben, ahol egyszerű hőseinek életküzdelme folyik. A falusi parasztság mindennapi vállalkozásának egyszerű hősiessége, a maga hamisítatlan színében, megejtő varázsában jelentkezik az érdekes eseménysorozat mellett. Szabó Pál trilógiája egyike azoknak a bizonyoságtevő magyar műveknek, melyek

a magyar paraszt életét úgy ábrázolják, hogy abban minden a regényírás igazi értékévé válik. Akármilyen vonatkozásban emelhető vele szemben kifogás, de abból a szempontból méltányolható, hogy ebben a trilógiában a parasztságunk önmagáról beszél. Ugy él és hat minden és mindenki, ahogy a fejlődés és a köznapok egyhangúsága megteremtette a magyar parasztság életrendjét. A Bölcső, a trilógia nem méltatlan záradéka, s mint önálló alkotás mindeneatül jellemző írjára.

Paku Imre

SZÖRÉDI ILONA: OLASZ MOSOLY. (Stádium-kiadás.) — A hazai Itália-járók rendszerint az elragadtatás és csodálkozás hangján szólnak benyomásainkról; élményeik előadása olykor dagályos lelkendezéssé válik. Az újabbak közül Szörédi Ilona, ez a gyöngéd és finomlelkű művész és biztos ítéletű művészeti kritikus, a szív és lélek, értelem és érzelem igen mélyről jött szavaival számol be mindarról, ami műalkotásában a kékegű Itáliában szeme elé tárult. Az alkotó művész ösztönével látott és most a bíráló választékos és higgadt szavaival beszéli el az egyes olasz városok képzőművészeti jelentőségét. Ugy hat valamennyi mondata, hogy közülük akár melyiket a *művész* gondolta el, de a *műkritikus* írta le. Így párosul benne az élmény eleveése az elmélet és a történelem kétségbevonhatatlan tényeivel. Szörédi Ilona méltán írta beszámolója élére Lionardo egyik fejezetcímét, valóban az *olasz mosoly* megejtő varázsa hatja át az olvasó lelkét, amikor pompás beszámolójának fejezeteit olvassa. Nemcsak az észrevételek helyessége és az adatok ügyes felhasználása, hanem a szemléletimód művészre valló eredetisége és hamisítatlan tisztasága teszi sokrétűvé ezt a könyvet. A beavatott és az érdeklődő egyforma haszonnal és élvezettel olvashatja, hiszen felvilágosít és vezet. tudatosít és meggyőz Itália mindenkor művészetének színes és gazdag kincseiről. Szörédi Ilona művében egyesül az útleírás és műtörténelem, élmény és műélve-

zés, mégsem tetszik vegyes műfajnak. Ha szabad vele kapcsolatosan azt mondanunk: itáliai őrjárata olyan műfajnak tekinthető, amely éppen azáltal jár külön-úton, hogy mindaz határai közé vonható, aminek köze van az olasz művészethez és ami az olasz mosoly derűjében férközik az utas szívébe, lelkébe. A kötet sajátos jellege tehát abban áll, hogy mindenki zavartalanul magáévá tudja tenni azt, ami a művészet értéséhez és szeretéséhez feltétlen követelmény, ezért stíluselemzései mellett nagyszereűn hat a táj művészeti értékeinek hangsúlyozása, vagy az adatok mellé iktatott benyomás és elragadtatás közvetlen, meleg szava. Az *Olasz mosoly* második részét pedig érdeklődéssel várjuk, abban ugyanis tovább vezet bennünket Dél-Itália napsugaras tájaira és művészetének gazdaguló világába.

Paku Imre

SOMERSET MAUGHAM: SÖR ÉS PEREC. — A regény tárgya Thomas Hardy és korának irodalmi élete. Maugham azonban sokkal szenvedélyesebb fecsegő, minthogy életrajzot vagy kortörténetet írjon. Nem tudja és nem akarja hozzákötni magát egy tárgyhoz, hanem szertelen bőbeszédűséggel hol Hardy-ról, hol önmagáról, hol pedig a késői viktoriánus kor szürke és tekintélyimádó irodalmáiról cseveg. Természetesen Maugham e kor felé a modern ember tekintélyromboló iróniájával fordul és hangja csak ott lesz lágyabb és bensőségesebb, ahol Roseról, Hardy első feleségéről beszél. Míg a többi szereplőnél megelégszik a felületese szemléltető szerepével (és ezt maga is tudja) addig Roset a lélekábrázoló írók tárgyszeretetével figyeli. Mintha Hardy is csak addig érdekelné, míg ezzel a kékszemű és mosolygós pincérlánnyal él együtt.

Maughamnak kevés köze van a modern regény nagy forradalmához, helyesebben ahhoz a szellemi szabadságharchoz, melyből a modern regény született. Ő már nem viaskodik egy halotť kor őriásaival, mert számára is kiharcolták a regény nagy lázadóit, Proust, Huxley, Th. Mann és a többiek, a teljes

formai és tartalmi szabadságot. Ez teszi lehetővé, hogy náluk könnyedébb, játékosabb, de egyben felületesebb legyen.

A fordító, akit nem jelöl meg az új kiadás, minden szempontból tökéletes munkát végzett.

Erdős Péter

NEVESINCS. Irta Végh György, rajzolta Janovits István. (*Vigilia könyvkiadó.*) — A valóban jó mesekönyvet tán csak az tudja igazán megbecsülni, aki, mint apa, már tapasztalta, milyen szegényes gyermekirodalmunk igazán jó mesékben, vagy nevelői minőségben elment a kedve a borzalmakkal, nyaknyisszantásokkal és hasfelmetazésekkel tüzdelt közismert meséktől, vagy az olyan történetektől, amelyekben következetesen az álnokság és a nyers erő diadalmaskodik a lelki jóság és nemesség fölött. De nemcsak a gyermek képzeletvilágának jó vagy rossz irányú kialakítása függ a mesekönyvtől, hanem a felnőttek egész irodalmi nevelésének alapvetése is ezzel a kedves műfajjal kezdődik. Kényes és felelősséges feladatára vállalkozik az, aki igazán jó mesekönyvvel kívánja gazdagítani a gyermekirodalmat és ha ezen a téren remeket alkot: nincs miért szégyenkeznie komoly író-voltában sem.

Mi kell a jó mesekönyvhöz? — Egészséges képzelet-szülte, épkelés-láb meseanyag, kifogástalan megfogalmazás, képzeletmozdító képek és becsületes nyomdai kiállítás. A *Nevesincs* láthatóan mindennek tudatában készült.

Végh Györgyöt, a fiatal költőt szinte kijelölte a mese műfajára írói alkata, hiszen verseiben és elbeszélő műveiben is a szinte gyermeken színes képzelet játéka, a valóság és a fantasztikum játékos keveredése ejti meg az olvasót. Helyenként valóban fölragyog a *Nevesincs*-ben is ez a színes képzelet: például Alfa boszorkány tündérvárának leírásában és a megfogalmazás apró fordulataiban. A mese alapjában véve mégis a régi mesenyomokon halad és részleteiben ő is a csodás tettet követeli meg, amelytől a gyönyörűséges királylány jóléte függ; s mikor ez

a csoda bekövetkezik, *Nevesincs* is megkapja a királylányt és vele a király birodalmát. A kedves cicában bizony még különösebb okosságot vagy bátorságot sem találunk, ami indokolná hallatlan szerencséjét, de legalább ostoba vagy hajmeresztő cselekedeteket sem látunk tőle. Végh György láthatón nem erkölcsi tanulságra törekedett, hanem a fordulatok önmagáért való játékában és a szép megfogalmazásban látja a mese értelmét. Művének értéke nem is az újatmondásban, hanem a részletek eredetiségében, stílusának újszerű bájában és ízes magyarságában rejlik. Nyelve szinte ontja a szép magyar kifejezéseket és szemléletes szavakat, amelyek megérdemlik, hogy a magyar gyermek megismerkedjék velük. *Nevesincs* „hamuba sült pogácsát” visz magával tarsolyában, „útnak ered”, „megveszi az Isten hidege”, megszeppen a marcona kalózoktól, „inába száll a bátorsága”, ögyeleg, továbbfordál, és így tovább. De éppen mert a többnyire színtelen, lapos mesekönyvstílus helyett ily ritka nyelvi értékek csillannak meséjében, még gondosabban kell ügyelnie a gyermek nyelvérképét rontó nyelvi botlások elkerülésére, amilyenek pl. a „*kivülről tud*”, „*elkezeln* a jegyet”, „*ki legyen* ebben a kocsiiban?”-féle kifejezések, valamint a múlt és jelen igeidőknak az iskolában üldözött kevergetése.

A képes mesekönyvben a kép legalább olyan fontos, mint a szöveg. Ebben *Nevesincs* biztoskezdő mestert mutat Janovits Istvánban. Apró képei és színes lapjai egyaránt művésziek és ötletesek, aprólékoskodás nélkül is kifejezőek. Ahogy például megoldja Cicaország ábrázolását vagy Mirza királylány hétlovas hintójának és kíséretének egyik lapról a másikba átnyúló rajzát: mesteri munka. Néhány vonással, néhány színnel újszerű, de minden ultramoderneskedéstől mentes rajzokkal kíséri a szöveget, és még a mesemotívumok ismétlődését is éreztetni tudja apró fogásokkal.

A hitvány bókolás gyanuja nélkül dicsérhetjük meg a kiadót, amely igazi íróval irat szöveget.

igazi művésszel rajzoltatja a képeket, és munkájukat mintaszerű kiállításban jeleníti meg. Ezzel a cél és a gyermek igazi megbecsüléséről tesz tanúságot.

Makay Guszláv

MARCUS AURELIUS VALLOMÁSAI. *Officina könyvtár.*) — A ma embere különös izgalommal olvassa a régi művelt pogányok írásait az élet és erkölcs ősi kérdéseiről. Nem a túlhaladott világkép érdekli s nem a sok féligazság, ami még csak ködlött a kereszténységén kívül álló legjobbak előtt is, hanem jólesik nemkeresztény szájából hallani az evangéliumtól függetlenül kitermelt, mégis evangéliumi feleletet kérdéseinkre. Mint ha saját mestereinkben mindaddig nem bízánk, míg másokat is meg nem hallgatunk ugyanarról. Ezért találta meg az *Officina* merész és magas érdeklődésű közönségnek szánt ilyenirányú fordításaival szinte reményen felül számítását. Az „anima naturaliter Christiana“ vívódását és sok megragadó eredményét élvezhetjük Marcus Aurelius vallomásaiban is, ahogy a sztoikus világfelfogásnak akkor már megingott keretein belül, érezve és meg is vallva e keretek bizonytalanságát, kiviaskodja az áldozatos, türelmes, hősiés keresztény élettartalmat, új külső keretek elfogadására és új korokra neveli magát és kortársait. Válaszai megnyugtatók és erősek, de sohasem engedí, hogy megelégedjünk magunkkal, hisz a nevelés lehetőségeiben, s vergődő vajúdása csak azért szélesedik ki és mélyül el,

hogyan alapot találjon sarkai megvételére, támpontot az indulásra és a harcra. Küzdelmes világnézet a Stoáé, megfeszíti az erőket, elvezet a hősiességig, — ez ad neki létjogosultságot a szenvedés földjén — de küzdelme nem reménytelen, s megvigasztalja azokat is, akik nem tudják végigjárni útjait. A császár saját lelkével vitázva, azt erősítve, gazdagítva szűri le elmélyedésének tanulságait, szenvedéssel gyöngyözi a minden kor szemlélődő és cselekvő emberét érdeklő elveit. Szerencsés gondolat volt vallomásoknak nevezni ezeket az írásokat: szinte a nagy líra felemelő és lesújtó hatásával vetekszenek mélyről tépett képei; bár nem célja a kép és a költészet — „Képzelt, mit alkalmatlankodsz? Nem haragszom rád, csak távozz!“, — költő módjára áll a világban, mint a nagy és tökéletes mű mindent átélő része. Értelmétől várja a megnyugvást. „Minden, ami csak történik, oly természetes és érthető, mint tavasszal a róza és nyáron a gyümölcs. Ilyen a betegség, a halál, a vigalom, a cselvetés, s mindaz, ami csak a balgáknak okoz örömet vagy szomorúságot“; s a sok rész szerinti gond, baj, öröm csak „fügemag és a fűró egy fordulása“ a világ anyagához és idejéhez képest. A fordító, *Vajda László*, a terjedelem megadott keretei között válogató és csoportosító is. Munkáját nagy odaadással végezte, a klasszikus próza ritmusát, tömör képeit és súlyos gondolati terhét, belső vitát hordozó mondatait lelkiismeretesen adta vissza.

Demeter László

A Vigilia karácsonyi könyvei

Az ifjúság klasszikusai
eimű sorozatunkban már megjelent

Cervantes: Don Quijote

műbőr-kötésben, színes borítólappl, mű-
vészi illusztrációkkal. Bolti ára 15.80 P.
Mándy Iván átdolgozása, Györfy Mik-
lós rajzaival Szalontay József színes
címlapjával.

Mark Twain: Koldus és királyfi

műbőr-kötésben, színes borítólappl, mű-
vészi illusztrációkkal. Bolti ára 15.80 P.
Mándy Iván átdolgozása, Keresmáros
Dániel rajzaival és színes címlapjával

*Mi könyveinket a Vigilia előfizetői 10 pengős
előjegyzési áron kapják, amennyiben az össze-
get január 1-ig beküldik. A könyveket posta-
fordultóval küldjük.*

A Franklin-Társulat karácsonyi könyvei

REGÉNYEK

Kecsy Gyula: Három király

A magyar próza nagy művésznének hatalmas regény-trilógiája a mohácsi-vész koráról. Kötve P 30.—

Sötér István: A templomcabló

Csupa romantika s kaland ez a regény. írója vele mai elbeszélő irodalmunk élére került.

Galswoethy: A Forsyte-saga

A Nobel-díjas nagy író hatalmas regényciklusa. a 6 regény két kötetben, bibliapapíron 2400 oldal. Kötve P 62.—

Charles Morgan: Az utazás

Uj Morgan-regény. Egy színész nő pályafutása a múlt századvégi Franciaországban. Világsiker. Kötve P. 36.50, füzve 30.—

Aldous Huxley: Nyár a kastélyban

Huxley egyik legszellemesebb regénye, mulatságos karikatúra a művészet sznobjairól. Kötve P 16.—, füzve 13.20

KARÁCSONYI AJÁNDEKKÖNYVEK:

Kempis Tamás: Keisztus követéséről

Kétnyelvű kiadás Pázmány Péter klasszikus fordításában, bibliapapíron. Kötve P. 16.—

Aristophanes összes vígjátékai

Arany János páratlan fordításában. bibliapapíron, 800 oldal. Kötve P 24.—

Rodin: Beszélgetések a művészetről

Az új kor legnagyobb szobrászának vallomásai, Pátzay Pál előszavával. Díszes kiadás, sok képpel. Kötve P 30.—

Révai J.: Séták a római Magyarországon

A római élet legjobb magyar ismerője, a magyarországi latin telepések életéről. Díszes kiadás sok képpel. Kötve P 26.—

Révai karácsonyi újdonsága

Charles Baudelaire: A romlás virágai

Babits Mihály, Tóth Árpád és Szabó Lőrinc klasszikus fordítása, Szabó Lőrinc Baudelaire-életrajzával és jegyzeteivel és Theophile Gautier híres Baudelaire tanulmányával. Irodalmi esemény

Jean Giono: Sarju

A világhíró francia írónak ebből a regényéből készült Marcel Pagnol filmremeke, az „Újra sarjad az élet”. Hőse egy asszony, aki új életet varázsol az elhagyott vidékre. Illyés Gyula fordítása.

Illyés Gyula: Válogatott versek

Illyés Gyula klasszikus tisztaságúvá érlett költészete az utolsó Vörösmarty-versek megrendítő forróságára emlékeztet. Válogatott verseinek gyűjteménye felejthetetlen élmény, új líránk kimagasló értéke.

Kosztolányi Dezső novellái II–IV.

Kosztolányi Dezső összes novelláinak befejező két kölete, a „Tengerszem” és az „Esti Kornél” halhatatlan remekművei, a magyar novellairodalom klasszikus alkotásai.

Márai Sándor: Sirály

Márai új regénye a most folyó háború fülledt atmoszféráját jelenti meg egy izgalmas történet keretében. Az irodalom és a könyvpiac nagy eseménye.

Leonid Szolovjov: A csendháborító

Az izgalmas és mulatságos regény hőse Naszreddin Hodzsa, a szegények barátja, a pökhendiek megtréfálója, furfangos kalandok kieszelője, a keleti anekdoták halhatatlan alakja. Fordította Jekaterina Gutkina és Illyés Gyula.

Wass Albert: Tavak könyve

A kitűnő erdélyi író egy tó és egy nádas állatvilágát eleveníti meg tündéri bájú, felejthetetlenül színes, összefüggő meséiben. Gyerekek és felnőttek gyönyörűség-gel olvashatják Wass Albert „Tavak könyvét”.

Az Athenaeum Új Magyar Regényei

Kódár Lajos: Halászkok

A tiszamenti halászelet érdekes és változatos regénye:
a magyar népelet hiteles dokumentuma. Kötve 16.80 P

Kodolányi János: Istenek

Az ősmagyarság első világnézeti harcának nagyszerű
ábrázolása. Második kiadás. Kötve 20.— P

Kolumbán Géza: Assunta

Különös alakok különös szerelmét új író mondja el
újszerűen. Kötve 15.— P

Móricz Zsigmond: Erdély I-III.

A magyar írás nagymesterének monumentális történeti
regénye Báthory Gábor és Bethlen Gábor Erdélyébe
visz. Teljes szövegű új kiadás. Kötve 45.— P

Semjén Gyula: Lázadás

Orvosregény: megható színvállás a magasrendű emberi
szempontok mellett. Kötve 15.— P

Szitnyai Zoltán: Asszonyka

Hőse a Budapest világvárosi káoszából a falusi ma-
gányba menekülő fiatalasszony. Egy új női típus meg-
ragadó regénye. Kötve 16.80 P

Szitnyai Zoltán: Kastélyok koldusa

Egy elszegényedett mágnás küzdelmes sorsa a társa-
dalmi osztályok ellentétére vet éles fényt. Kötve 22 P

*Kaphatók minden könyvesboltban és az Athenaeum
könyvesboltjában (Budapest, VII., Erzsébet körút 7.)*

A KARÁCSONYI KÖNYVIDÉNY ESEMÉNYE

HORVÁTH BÉLA

NYUGATI SZÉL

Az erős tehetségű fiatal lírikus, eredeti versei mellett, mint műfordító is méltán magára vonta a figyelmet. Átültetéseivel a nyugati irodalmaknak főleg nagy katolikus költőit tolmácsolja mesteri módon a magyar olvasóközönség számára, a korai középkortól egészen napjainkig.

A nyugati szél lapjain válogatott gyöngyeit találjuk ennek az emelkedett szellemű, mély és zengő szépségű költészetnek, egész sorozatot a legszebb himnuszokból, továbbá olyan költők műveiből, mint Petrarca, Angelus Silesius, D'Annunzio, Paul Claudel, Chesterton stb.

Ára kb. 7 P, kötve kb. 10-50 P

Megtekinthető minden könyvesboltban

**Új Idők Irodalmi Intézet (Singer és Wolfner) kiadása,
Budapest**

A Szent István Társulat karácsonyi újdonságai

- BELLOC HILAIRE: A Rackham-kastély. (Regény)
BIRKÁS ENDRE: Levelek Oroszországból. (Emlékezések)
DÉNES GIZELLA: A puszta asszonya. (Regény)
GATTI ANGELO: Ila és Alberto. (Regény)
HARSÁNYI GRÉTE: Dr Hamupipőke. (Regény)
IJJAS ANTAL: Külvárosi éjtszaka. (Elbeszélések)
KILLÁN ZOLTÁN: A carrarai leány. (Regény)
NAGY MIKLÓS: Különös háztűznéző. (Elbeszélések)
SAAD BÉLA: Egy asszony háborúja (Regény)
SZILI LEONTIN: Asszony az országuton. (Regény. Új kiadás)
THURZÓ GÁBOR: Apátlan évek. (Elbeszélések)
ZAYMUS GYULA: Hegynek visz az út. (Regény)

POSSONYI LÁSZLÓ

SZILAGYI IRMA

III. K I A D Á S

A nagysikerű színmű regényváltozata

ÁRA 4.60 PENGŐ